ГОСУДАРСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА СССР им. В. И. Ленина

АСУАНА МОАКХАЗ САННА ЧIОАГIА ХИЛДА
СОВЕТСКИИ ЕГИПЕТСКИИ ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ДОТТАГIАЛ!

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIХХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически партин Нохч-ГIалгIайн обкома, Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхехьарча Советан Министрийн Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 59 (3911). Шоатта, 16 май 1964 шу. Мах 2 кап.

НИЛ КАРАДЕРЗАДАЬД!

СУРТА ТIА: СССР Министрий Совета Председатель Н. С. Хрущев ВIашагIкхийттача Iарбий Республика Президент Гамаль Абдель Насери.

ТАСС специальни корреспондента В. Егорова сурт. (Хьаййцад фототелеграфаца).

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

ВIашагIкхийттача Iарбий Республика Президента Гамаль Абдель Насера Советски Союза Турпал яха цIи ялара хьакъехьа

Шоай мехка кортамукъале бахьан долаш лоIам чIоагIбар духьен, колониализма Iазапа духьала доаттабаьча къовсаме ВIашагIкхийттача Iарбий Республика Президента Гамаль Абдель Насера карагIдаьина доккхий хIамаш, 1956 ш. империалистически агресси юхатохача цун зиина къаьстта заслугаш, дунен халкъашта юкъера йхолкам кIаьдбаран машар чIоагIбаран новкъостал деча гIулакха юкъера цун йоккхий заслугаш белгал а йоахаш, Iалаьмагlулакха лакха Асуански сунт хьалъеча эгара къаьгагIа хьахьочолакха дола Советски Союзен ВIашагIкхийттача Iарбий Республикан халкъашта юкъера доттагIали барт-цхьоагIон чIоагIдеча цо лоаца Iалаьмате доккха дакъа теркал а деш, ВIашагIкхийттача Iарбий Республика Президента Гамаль Абдель Насера Советски Союза Турпал яха цIи луйла цунна Ленина ордени «Дошо Седкъа» яха медали дIа а луш.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатель
Л. БРЕЖНЕВ.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1964 ш. 13 май.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

ВIашагIкхийттача Iарбий Республика Хьалхарча вице-президента Абдель Хаким Амера Советски Союза Турпал яха цIи ялара хьакъехьа

Шоай мехка кортамукъале бахьан долаш лоIам чIоагIбар духьен, колониализма Iазапа духьала доаттабаьча къовсаме ВIашагIкхийттача Iарбий Республика Хьалхарча вице-президента Абдель Хаким Амера карагIдаьина доккхий хIамаш, 1956 ш. империалистически агресси юхатохачарэ цун заслугаш белгал а йоахаш, Нил ехача ва тIа Iалаьмате йоккха лакха Асуански сунт хьалъеча эгара къаьгагIа хьахьекха дола Советски Союзен ВIашагIкхийттача Iарбий Республикан халкъашта юкъера доттагIали барт-цхьоагIон чIоагIдеча цо лоаца Iалаьмате доккха дакъа теркал а деш Советски Союза Турпал яха цIи луйла ВIашагIкхийттача Iарбий Республика Хьалхарча вице-президента Абдель Хаким Амера Ленина ордени «Дошо Седкъа» яха медали цунна дIа а луш.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатель
Л. БРЕЖНЕВ.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1964 ш. 13 май.

АСУАНЕРА ЦIЕЙ

АСУАН, 14 май. ТАСС-е СПЕЦ. КОРР. Ф. НОСОВА, В. ДУГАНОВА, С. СОЛОВЬЕВА хоам бу: Тахан 9 сахьати итт минути яьлча лаккхерчен кIалхарчен канаташта юкъерча моакхаза берда тIа техача Iалаьмате доккхача хозача чьтара хьатIайоагIа Н. С. Хрущев, ОАР-а Президент Насер, Йемена Президент ас-Салаль, Ирака Президент Ареф тIабагIаш йола машинаш. Чьтар чу дIачувоаллача царна натар къа боагIа лакхача Асуански сунта гIулакхашта вола министр Сидки Солиман, лакха сунт хьалъечара керттера эксперт А. П. Александров.

Митинг дIайоллу лакхача Асуански сунта гIулакхашта волча министра Сидки Солимана къамаьлаца.

Цул тIехьагIа къамаьл ду ОАР-а Президента Гамаль Абдель Насера.

ЧIоагIа тIоараш тох Никита Сергеевич Хрущев трибуна тIа гучаваьлча. Гулбеннараша цIакха ца соцаш детташ тIоараш а долаш, ше къамаьл дича хана Н. С. Хрущева дIакхайкаду Президента Насера а Хьалхара вице-президенти ОАР-а гераацарча низий Лаккхехьарча Главнокомандующе заместителя волча маршала Амера а Ленина орденаш «Дошо Седкъа» яха медалаши а луш Советски Союза Турпал яха цIи ала аьнна СССР Лаккхехьарча Совета Президиумо решени яь хилар.

Н. С. Хрущева ду тайппара дIакхайкаду дукхача советски Iарбийн специалисташтен болхлоштен — Асуански сунт хьалъераштa Советски Союза орденаши медалаши ялар а.

Н. С. Хрущева къамаьл инзаре мара хьахааийтац чIоагIа деттача тIоарашен ловцаш ховкаш кхайкалеча дошашен: «Даькъала хилда Iарбий-советски доттагIал!» Даькъала хилва Хрущев! Даькъала хилва Насер!».

ЦIаькха а къамаьл ду Президента Насера. ОАР-а халкъа цIерах цо баркал оал Никита Сергеевич Хрущевгаи СССР Лаккхехьарча Совета Президиумаи.

Цул тIехьагIа гулбеннараштa хьалхашка къамаьл ду Президента ас-Салаля. Цо дуиц Асуански гидроузел боккхача лоархIаме хилараx, египетски халкъа турпаленах, цо советски халкъа баркал оал Iарбий хьаллоацаш, ший лоIам бахьан долаш йеменски халкъо лоаттабеча къовсаме из хьаллоацаш из хиларах.

Ас-Салаль къамаьл даь ваьнначул тIехьагIа Садд аль-Али гIишлойхошка къамаьл ду Ирака Президента Арефа.

Митинг йистеяьлар.

ХьатIаотт исторически момент. Пультана хIатIа а гIойа, кнопка тIа пIелг тоIабу Насерен Н. С. Хрущевен. 12 сахьати 37 минути яьлча тата эких. ГIоазъяьннай Асуан, гIоздьннад деррига египетски халкъ. Саг котваьннав. Нил караденад.

ЭНЕРГЕТИКА ГИГАНТ

Советски специалистий проектехь, СССР-а техническа новкъосталлиц дукхача долчу декъарча мехкашна хьалъеш я йоккхий гидротехнически комплексаш. Цу гIишлонашта юкъе эгара йоккхагIа ер я Асуански плотина. Африкански континента Iалаьмате йоккхагIа йола гидротехнически сооружени хиина ца Iеш, из хургьа дукха тIарча эгара йоккхагIча а, кердагIча а гидроузлех цаI.

Укх шера май бетта юкъе хьалхара аргIа хьалъяь аргIойча лаккхарча Асуански плотина проект хьаьнай «Гидропроект» яхача Еррига Союзан проектно-изыскатель Iалма-тоххамен института коллективо.

Кепа йоазон кердадарий агентства (АПИ) корреспондента дехарца проекта керттерча инженера заместителя Кузьмин Кирилла дийцар проект оттаеча хана а, из чакхйоаккхача хана а советски специалисташта кхоачашдьайча ихьайолча, инженерно-технически проблемах.

Лаккарча Асуански плотина проект оттаеш дакъа лоацаш хилар тха института кхо бIаь совгIа Iалматоххама болхао: гидротехникаши электромеханикаши бетонщик, лоамий, лоьттацара болхий Iалмаи-тоххамхойн специалисташ. Днепра, Волга, Ангара, Енисея берда йистешка советски энергетика гигантaш хьалъеча Iовоаль йоккха опыт йолаш ба царех дукхагIа бараш.

* * *

Асуански гидроузлана проект оттаеш хиннараша эшайар лакхара плотина хьалъяра кержача моттига рельефа башхалонца юваенна хиина дукха халонаш. Проекта автораш гидротехнически сооруженей компоновка технически решени, хараш совгIа, хиа бухa геологически башхалоний лоархIам бeн, лаккхара чIоагIал йолча гIишлой материалий дикагIа дола тайпаш лахен эзац бар. ГIишлошъяра майдан тIа балхаш дикагIа вIашагIдоххара система уйла е йийзар, тропически хьалашка болх бе могаргIола эгтара дикагIйола машинаши механизмаши яла йийзар гIишлошъяраштa.

Асуански гидроузла керттара сооружени — из 111 метр лакхен, 43 миллион кубически метр объем йола плотина. Цун объем Iалаьмате йоккхача Хеопса пирамидала вурийттаза дукхагIа я. Плотина хьаю кхартIойя гIумарийн призмаех. Цун бухе 210 метр кIоарга улл цементационни завеса йола централни топпара ядро. Салла лакхал йола плотина хьае лаьрхIар 35 метр кIоаргал долаш йолча водохранилища хий чакхдувлача кIаьдача грунта тIа.

Асуански плотина е йоалдуш ВIашагIкхийттача Iарбий Республика правительствога шоай проекташ елар Малхбузен-Германски Английски фирмаши. Вакъда, египетски правительства толашагIа лаьрхIар плотина бухера кхертIой призмаш гIумарца хьалъоваргIола советски проект. Йоккха кIоаргал йолча дукха къахьега деза чоалхане обратни фильтраш яхка ца езаш хиларал совгIа (из къаьстта лоархIаме а да) гIумарца хьалйизаро плотинана фильтрацена духьале ел а кхы тIа а чIоагIлу. Цементни, топпарен, кхыйолен растворaш чуувзарна хьалуш йола завеса икорагIа оттаргья чIоагIа фильтрующи аллювиальни отложеней сомаль. Из завеса дунен тIа гидростроительства практике лелаеш хиннача цу тайпарча ерригача защитни средствaел эгтара кIоаргагIен низа болашагIен хургья.

Иштта боккха теркам тIабодаш я Асуански гидроузла сооруженей компоновка. Советски проектах хий Iоухийташи энергетически еррига сооруженеш Нила малхбоален берда йисте цхьан комплексе вIаши йийза я.

Оаха ца эш йитар дIаьха, хьаеш чоалхане йола туннелаш, дийлача каналаца уж хийца а хийца, хIаьта электростанце здани вIаши йийзар хий Iоухийтача устройстваца. Иштта машинни здании хий Iоухийта устройствaши чIоагIа напор йолча лышкабетонни цхьан сооружене вIаши ювзар дунен практике эгтара хьалхе деш да.

Иштта из дарца гидроузел хьалъеча капитальни дIадодар малхбузен-европейски фирмаша еннача проектаца йийсдича 15 процент гаргга чухахьа дацделар.

Асуански гидроузла хий чакхдоалийташ дола канал 1800 метр дIаьха а да 270 метр шорал долча лоаман тархено ховдадеш а да. Цу тархенах лыкха я хIаране диаметр 15 метр йолча лаккхехьарча каналагара хий электростанцегахьа хьоча ялх туннелаца. ХIара туннель гидростанцена тIакхоачаш екъалуш я; уж кхоачалуча электростанни хьалъеш латтача, кхы а шиъ туннела. Цу чу оттаьь хургьа хIаране мощность 175 эзар киловатт йола 12 агрегати секунда 11 эзар кубически метр хий чакхдалийта могаргIола 12 водосброс.

Асуански гидростанца хьайоаккха электроэнерги 500 эзар вольт напряжени йолча шин вIаназах ОАР-а столице Каирен мелла къилбаседа районашкен, хIаьта 132 эзар вольт напряжени йолча линеех — моттигерча потребителашта.

Гидростанцена уникальни радиально-осеви турбинаш, генератораш, тайп-тайпара аппаратурех оборудовании хIана Советски Союзе хийчъеш я.

Нил хьалхахьа гIолла дуллаш ала йиш я проектах оттадаь декхараш толамца чакхдаьха хилар.

Асуански плотина хьалъеча къахьегаш 30 эзар гаргга саг ва, царех 1800 советски инженераши техникаши, балха товзал йола болхлойя ба. ГIашло хьалъеча вIашагIъелла дешара центр я, советски специалисташа кугах а деш египетски болхлой машинаш лелае Iомалуш, механизаторий чоалхане профессеш караерзеш.

ГIишлошъераштa новкъостала советски техника еннай. Плотина корпуса чу кхертIо чутасса Советски Союзе хьаийр шоаш мухь Iобовосабу баржаш. Пхи бIаь тонн мухь тIабола из тайпа баржа бункера тIара беча ховмах, бIарг цIанкъам тохача юкъа кIалтIаккх, беррига мухь Iо а кхоссаш. Цул тIехьагIа бухе ухлача бевача мухьо ьаьнийсьо из, хIаьта хьалийца хий дохачъ хи чу Iургех Iочудеда. Гидростанце котлована чура лоама тIоаш хьалдоахаш лелаю тайп-тайпара буровой оборудовании 4,5 кубометр чухоша ковш йола лоаман экскаватораш. Уж экскаватораш я туннелаш йоахаш лелаераш а.

ХIаьта калонаш ла езанвар плотина центральни дакъ тIа йоажаш йола гIомара призмаш IотоIаеш. IотоIаьча гIомара юкъера объем кхо миллион кубометрага кхоач. ГIишлошъерий хиа кIал а тIуи IотоIае йийзар. Цунна лаьрхIа хьаьвар йоддаше а 14 метрага кхоачаш сомал доле гIомара тIоанаш IотоIае торо луш йола низ бола вибрационни установкаш.

Дик шера, царех цхьаь шу гIишлой майда кийчъеш дIадахийтал, хьалъяьяьккхей итт миллион кубометрал дукхагIа лоаман тархе. Цхьа шуи ах шуи кхачалехьа гидростанце здания, водоприемникаш, туннелашта облицовкаеча 450 эзар кубометр бетон йиллай.

(ДIахоьдалар 4-ча оагIо тIа).

ДоттагIлен чIоагIа лард

СССР Министрий Совета Председателя Н. С. Хрущева Австрийски Республика федеральни канцлер Йозеф Клаус даькъала вийнар ший лоIамерен демократически Австри юхаметтаоттаяра хьакъехьара пачхаьлхкен договор даьча дийнахьа денъ ийс шу дизарца.

Советски правительствана кеоте латтачо ший телеграмма тIа белгалдоаккх, пачхаьлхкен договоро Европе машар чIоагIбара гIулакха юкъе доккха дакъа лаьна а СССР-ей Австрей халкъашта юкъера доттагIлен гIулакхаш дегIадоаладара чIоагIа лард ел а хилар.

Австрийски халкъа ираз хилар а дIахо маьрша боркате къахьегача цо толамаш дахар а лоаш, Хрущева дIахойт советско-австрийски гIулакхаш дIахо а барт-цхьоагIони дикача наькъайн уйланца дегIаухаргхиларга догдоахаш ше хилар.

* * *

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева Австрийски Республика федеральни Президентага Адольф Шерфага яхьийтача телеграмма тIа белгалдоаккх, вIаши юкъерча тешамен лархIарен ларда тIа латта Советски Союзаи Австрейи юкъера доттагIлени дикача лоалхойн гIулакхаш советски австрийски халкъий ираза а массане юкъарча машара а духьа дIахо дегIаухаргхиларга догдоахаш ше хилар.

(ТАСС).

АРАЛ-СОРА РЕКОРД

АРАЛ-СОР (Уральски область), 12 май. (ТАСС-а корр.). Советски Союзе эгтара кIоаргагIа — ворхI километр йола мехкдаьтта скважина йоаккхеш буров тохача къахьегама оасарла лаккхара Еррига Союзан рекорд оттаьй мастера Рахматуллин Талгата коммунистически къахьегама бригадо. Апрель бетта 240 метр кIоаргьяьй цо скважина — заданел шоазза дукхагIа. Из — алмазни остай толам — керда техника юкъейоаладара результат.

Буровой вышка тIа хьаттай цифр: 5420. Иззал я аралсорски уникальни скважина кIоаргал.

Республика кхашка

ХА ТУЛИЙТ

Вай республике дукхагIа доле боахамаш дIайийнача культурашта гIулакх деш да хIана.

Цхьабакъда, Наьсарен производственни управление «Ингушский» совхозе хIана а хьажкIаш дIайийна баьнабац. ХIинзчул тIехьагIа кIае дааш 1300 гектарал совгIа хьажкIаш а ухаза, хIаьта дIайийнараш 3350 гектар гаргга я. 16-гIа май тIакхачалехьа дIайийна дерзда тхо хьажкIаш, йоах совхоза кулгалхоша, из, ха сов тIехье йолга ца кхеталеш санна.

МалагIа бахьан да из болх иштта ледара латтар? Из дац, совхоза кулгалхоша яхача бесса, погоди хьалаш во хилар, из да хьажкIаш дIаера лаьтта ший хаппахьа кийч ца дар.

Гуракье а заьб ахара лерттIе терко яьиц совхозе, кудухье аха деза 6 эзар гектарал совгIа долча лаьттах аьхар 1300 гектар мара дацар.

Юхедиса лаьтта бIаьсти аха а кийчде а дезаш дар. Совхоза кулгалхоша кхачунга лердийтIача цу гIуланха тоъал тракторaш яцар. Вакъда, совхоза ший доалахьа-м я 80-лел совгIа трактораш. Цул совгIа, кхыча учреждениешна а боахамаша е гIо дир совхоза.

Иштта цхьаьа бахьанаш доахаш болх дика вIаштIехьа ца баккарах из Iовш бацар, хIаьта ха дIайодар.

ХьажкIаш дIаевалто кхы а чIоагIагIа тIехьадаьккхар лаьтташ оахача даьннача гIалато.

Лаьтта оаххаштехьа кийч а деш сихха ялат дIа ца дерах, дукха оасар тIадаларах, тоIадаларах 1000 гектарал совгIа лаьтта юха аха дезаш хилар.

Тамашийна дац хIанзчул тIехьагIа аха дезаш 600 гектар лаьтта хилар а.

Цхьацайолча бригадашка во лел хьажкIаш дIайийначул тIехьагIа уж хьатIадлалехьа царна маккха баккхара гIулакх. Масала, № 4 йолча бригаде дукха майда яр маккха ца боакхаш. Трактораш тоъац тхона, трактораш яйта, йоахар бригадиро шийна гаьна йоацаш лоадам боецача гIулакках деш хIама доацай латта ши трактор бIаргагушшехьа.

13 мая совхозе кхаь отделене а вIаьнга а йоккха а 14 трактор латтар деш хIама доацаш, дукхагIъераш латта тоъел ха яр, чоае оатхалаш яц кхаш.

Де дезаш селла дукха балхаш доллашехьа йолча техникахь лерттIа пайда ца эцар доккха кхоачамбоацар да.

Шоай беррига низ орцагIбаькха, ха ца къувсаш, юхе йиса хьажкIаш лоацача хана дIаера, къовсам дIаболабе беза совхоза кулгалхоша а механизатораша а.

В. АРЧАКОВ.

ХЬАЖКIАШ ХЬАЛТIАЯЬННАЙ

Владимира Первицке балха методах шекара свекла хьалкхееш механизированни ши звено я Сунженски производственни управление Кирова цIерахча колхозе. 400 гектара тIа лакха хьункъам хьалкхеба ра вIаши яхье а аьнна къахьегача звеноша дика хьожамаш доах.

Цхьатарра тIаьннай хьажкIаш Золотарев Петрен ВерещагинМихаилен кулгалдеча звеной участкашта. Дика хьаьннай укхаза квадраташ. ХIана майкха боаккхаш ба механизатораш. Хьанаре къахьег Вайширов Петра, Марличенко Владимира, Руденко Сергея, кхычар а. Даим 140—160 процент кхоачашъю цар шоай сменни нормаш.

Макха баьмкхачул тIехьагIа хьажкIашта культиваци ергьа. ХIара гектара тIара 60 центнер фуалгьахьа хьажкIаш чуэцаргьа аьнна тIайна доахараш шоаш тIехкловчашкергхилерах дог тийша ба уж.

Дика къахьег укхаза Новичихина Ивана кулгалдеча шекара свекла хьалкхеча механизированни звено коллективо а. Макха а баьккха, тIаьна культиваци еш ба звено членаш.

И. АМИРОВ.

ШУРА ДУКХАГIА ЯККХА!

ПАЧЧАХЬАЛКХЕНГА ХЬАЙВАЙ ПРОДУКТАШ ЙОХКАРА АХ ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯРАХ 10 МАЯ КХАЧЧАЛЦА (ПРОЦЕНТАШЦА)

Районаш	шура	дулх	фуаш
Сунженски	67	66	61
Шелковски	52	60	54
Ножай-Юрта	87	49	38
Грозненски	49	56	74
Наурски	49	46	38
Шаьла	49	58	47
Урус-Мартана	46	66	48
Наьсарен	41	49	32
Ведана	35	57	29
Советски	24	30	27
ЕРРИГАЧА РЕСПУБЛИКЕ ГIОЛЛА	51	54	57

Май бетта массана а дукхагIа йоаккх шура. Цу хана боахама дика кулгалдераша деттача доалаьна шорттIа моша доалъяр хул. Пайда оца биш я доалаш доажалеча моттигех, дIайийнача бьацех, доалъарийна лаьрхIа гуральа дийнача наатех. Нагахьа санна, кхетамца боах вIаштIехьабоаккхе, шортта моша доалъяр Iалашдойя, дини-бусен доахаш доажадойя, шортта шура хургья.

Мишта пайда эц республика хьайбаш деладераша цу торонех.

Мая хьалхарча декада итогаш яьй. Уж тьокхамо я Сунженски производственни управленерча боахамий. Декадах цар пачхьалкхена дIаеннай 338 тонн шура — цул хьалхарча декадах совнача 82 тонн дукхагIа, хIаьта ах шера план кхоачашъе эвачул 8 тонна дукхагIа.

Дика толамаш даьлад Грозненскаша. Апрель бетта 10 дийнахьа 316 тоннаа совгIа шура ла цар цар, хIаьта май хьалхарча декадах цар дIаедар 606 тонн. Нагахьа санна уж темпаш кхы лох ца йоа Грозненски производственни управленерча колхоашен совхозашен дизза кхоачашдергда декарааш.

Май бетта шура дулла хьалкхаьц Наурски, Урус-Мартана, иштта кхыча управлений боахамаша. ХIаьта ножай-юртовцаша кхы а кIезигагIа йоаккх шура. ХIана хувцаденнадац Шелковски производственни управление. Сводка йиьягIча моттигера лахагIча моттига тIа баьнна шалхой. Хьалха санна, тIехьа летт вайсархой, веданхой, советски районна колхоаш.

Колхозий, совхозий, производственни управлений кулгалхой лаккхарийла ба эгерни хьасапе доахан леладечара кхоачамбоацараш дIадаха.

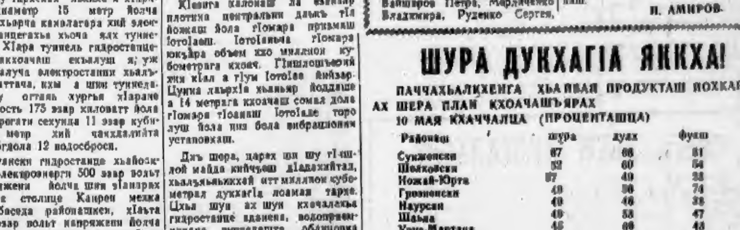

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР. Грозненски нефтемаслозаводерча № 19 йолча установка операторaша ер шу доладелча дена планаa совгIа массехк эзар тонн мехкдаьтта продукташ а еннай, ворхI шера заданеш кхоачашъяь боалла а боахк. Коммунистически къахьегама цIи тиллай установка коллективах.

Сурта тIа: (аьрдехьара аьттехьа) установка йоаккхагIа вола оператор СССР Лаккхехьарча Совета депутат В. Шелубцов, операторa гIоначаш - комсомольцаш Ю. Майоров, Л. Сергеева, Р. Битанова, Г. Гринько.

Р. Дика сурт.
ТАСС фотохроника.

ПИОНЕРИЙ ЦIЕЙ

ЛЕНИНА ХЬИЙХАЧОА ТЕШАМЕ БА

«Хьалхкхуш латтача пролетареша — бераша — новкъостал де деза революцена, коммунизм хьалъеш йоаллача партена, берашцара болх вIаштIехьбаккхар — из коммунараш хьалхкхебара эггара дикагIа бола никъ ба», — яьдад Владимир Ильич Ленина. Ленина, парте хьехам кхоачашбеш комсомоло вIашагIъеллар къонача пионерий берий коммунистически организаци.

1922-ча шера 19-ча мае комсомола Ерригсоюзни конференце соцам бир Москве дIадоладаьр — мехка массайолча городашка, юрташка пионерий организацеш вIашагIъеххар. Из да В. И. Ленина цIерах йола Ерригсоюзни пионерий организаци вIашагIъеллади.

Хала а боккха а никъ хьабенаб пионераша укх 42 шера партеца, халкъаца цхьана гIа болаш.

Морозов Павлика, Мяготин Колий, Джалынова Кыгана, Акопян Гриший цIерашца болалу тхьаь иттлагIча шерий пионерий турпала летопись. Цар а ишта дукхача кхычар а низаца коммунистийн комсомольцийн вIаштIехьдаьлар колховаш вIашагIйохка, кулакаш бохабе. Кхьметтел валарах ца кхераш, шоай пионерски дувна тешаме болаш латтар пионераш.

Дукхачар турпалал гучаьлар Сийлахьболча Даьхен тIом лаьттача бирсача шерашка. БоккхийчаргIа уллув майра латаш бар уж партизаний отрядашка, полкий къонгаш а болаш, майра разведке укар.

ЦIаккха дагара баргбац турпалаш — пионераш Дубинин Володя, Котина Валя, Голиков Лени, дукха кхыбараш а. Царца цхьана вай республика къахьегамхоштa биллургбац шоай майра мехкахой — МагIалбикера пионер Мордвинов Володя, Алватовера къона разведчицаш Куликова Люба, Зиновьева Иали. Шоай къона вахар Даьхе, шоай нийсаркой прoз бахьан дIаденнад цар.

Сакъердаме а дукха а балхаш, гIулакхаш ду къонача ленинцаша тахан а. Цхьаккха дош, цхьаккха гIулакх дац советски школа вахаре пионераша дакъа ца лоацаш. Пионерски паркашка баьццара гIа агадеш я цар егIа мщллионаш гаьнаш, кIотаргаш, мехка мартеновски пишкашка лоаладеш латт бIаьш, заьраш тоннаш пионераша гулдаь тиша аьшк, порядок лораеш ба пионерий патрулаши пoсташи, мехка Дукхача городашка пионераш дIа-юха кхуьл пионерски поездаша. Целина караерзаеш хиначa комсомольцашта бIаьш, эзараш библиотечкаш яхьийтай пионераша. Дийца варгбац пионераша мел даь дика гIулакхаш. Пионерий 42 шера исторе къьгга хьагойт пионерий тIехье Ильича хьийхачa нийсача новкъа йоагIилга. Боккха мах бир пионерски организаце балха Советски правительствай халкъой. Пионерий организаце 40 шу дузача денна Ерригсоюзни пионерски организацена В. И. Ленина орден елар.

Советски Союза барт тайпача пионерски отрядех цаI я Нохч-ГIалгIайчен пионерий отряд. Цунна юкъевоагIа 80000 пионер. Царех хIара шоллагIвар спортсмен ва, 50000 совгIа пионер художественни самодеятельносте, 15000 саг тайп-тайпарча технически кружокашка дакъа лоацаш ва.

Республика пионераша 1963—1964-ча шерашка дIаегIай 100000 га, кIотарг, духхьал укх тIеххьарча пхьан бетта гул а даь мартеновски пишкашта дIаденнад 1680 тонн тиша аьшк. Дешархой производственни 86 бригадеи 172 звенои хьаларе болх бир 12300 пионерои комсомольцаи. Цар хьал а кхеаь Даьхен амбарашка дIачуелар 300 эзар тонн тайп-тайпара юртбоахама продукци.

ХIара дружине болх беш я «баьццара патрулаь» отрядаш, Iалам лорадара Ерригроссийски кагирхой секне дакъа лоацаш ба республика беррига пионераш, болх беш я деррига бераш дешара чуэзаьрa пионерий 347 пост. Хьамсарча мехка, шоаш шефство лелаеча предприятей истори Iомадеш, хьалхарча партийни, комсомольски ячейкаех, пионерски отрядех, вожатех материал гулъеш ба пионераш. 401 экспедиционни отряд а IV-ча Ерригсоюзни пионерийи школьникийи экспедице дакъа лоацаш.

ЧIоагIа доттагIал леладу пионераша коммунистически къахьегама бригадашца, ударникашца. Советски Эскара тIемахошца, дуне дукхача мехкий дешархошца письмош дIа-юха кхухьийташ бувзам лоаттабу.

ЧIоагIа сакъердаме а чуловцам дика болаш а бу шоай болх Ассинскерча, Карабулакерча, Гудермесерча № 1 йолча, Долаковрча школай, №№ 2, 5, 6 йолча школай-интернатий, город Грознерча №№ 21, 46, 7 йолча, иштта кхыйолча школай пионерий дружинаша.

Дукха къахьегам дIалу пионерий организаце сакъердамерча балха отрядий вожаташа. Дог гIоздаларца, цIейца даькъала бувцаш цIераш йоах оаха тахан республика дикагIа йолча вожатей Эльдарова Светланий, Алавердова Валентиной, Кулинская Раисий, Гринберг Маре.

Дешархошта коммунистически хьехаре кхетам балар — педагогически болхлойн коллективай, ерригача советски общественноста вахара норма а хинна дIаоттад. Хозача гIулакха юкъе дика дакъа лоац школашта шефал деча «Красный молот» завода, нефтемаслозавода, № 5 йолча швейни фабрика, машиниаькъа Грозный станце, Грозненски химкомбината, кхычар болхлоша.

Шоай къонал дага а еха къоначарца цхьана деза цIей, къоанойI Тахан город Грознерча С. М. Кирова цIерахча парка дIадолалу пионерий цIей. Цига дIахьоргда республика пионераша «Музыкальни бIаьсти» яха цIей а. Из цIей дIахьоргда 17-ча мае. Ленина цIерахча майдан тIа 17-ча мае пионерий парад хургьа, цул тIехьагIа пионерий турпала Дубинин Володяй приз эккхара эстафета хургьа. Дукха сакъердамаш хургда укх денош пионерски организаце денна хотадаь.

В. ВОРОБЬЕВ,
ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома секретарь В. И. Ленина цIерахча пионерски организацен областной совета председатель.

ПИОНЕРСКИ ОРГАНИЗАЦЕ ДЕНГА

ЧIоагIа сакъердаме я укх деношка Грознерча № 2 йолча юкъерча школе. «Семилетка спутник» яха цIи лелаю пионерий дружина 19-ча майга, В. И. Ленина цIи лелаю пионерий организаци вIашагIъелла 42 шу дузача денга кийчлуш я. 645 пионер юкъевоагIа из ейн дола дружина чIоагIа къовсам лоаттабеш я дика дешара, дисциплина лакхача боараме хилийтра.

Дукха я дружина юкъе дика отрядаш. Масала, хьалхарча ступена 4 «а», шоллагIча—6 «а», кхоалагIча ступена 7 «б», классий пионерий дружинашца цхьаккха а дешархо вац дешара тIехьавусаш, дисциплина телхаеш. Цудухьа республика пионерий денна хетаьча параде дакъа лоацаргда цар.

18-ча мае шоай шеф—крекинг-завода коллектив йолча хьоашалгIа бале лаьрхIад № 2 йолча школа пионераша. Шоай дешарах, вахарах дувцарал совгIа пионераша сакъердаме программа а йолаш концерт хьокхаргда шефашта. Цул совгIа 19-ча мае пионерий дружина школе торжественни сбор хургьа.

* * *

Сатийна Iеш яц укх деношка Грознерча № 48 йолча юкъерча школа пионерий дружина. Пионерски организаци вIашагIъелла 42 шу дузача денна дикача кийчонца накъа бахара къахьегаш ба беррига пионераш. Дукха да цар даь а де деза а гIулакхаш. 17-ча мае город Грозне В. И. Ленина цIерахча майдан тIа хургйолча параде, цу деношка хургйола «Музыкальни бIаьсти» яха цIей хьаделлача дакъа лаца деза.

400 пионер юкъевоагIача пионерий дружина совето лаьрхIад 19-ча мае шоай стадионе школа юкъера линейка е а цул совгIа, соахка шоай шефаш болча—ЦРМЗ болхлой—хургйолча радиолинейке октябрь бетта дена май беттага кхоччалца шоаш даьча балхий отчет ала а. Сакъердаме дIахьоргьа пионераша шефашца шоаш вIашагIхийтта ха—деш халхараш, лекхаш, эпараш, тайп-тайпара ловзараш.

Къаьстта белгалдаьккха деза №48 йолча школа пионераша даь дика гIулакх. Соахка декабрь бетта дружина лаьрхIар В. И. Ленина цIерахча пионерий организаце 42 шу дузача денга школе Ленина библиотека хьаелла, аьнна. Дукхьая пионерий низаца школе вIашагIъеллай из библиотека. Цул совгIа школе комсомольцаша шоашкара пионерашта совгIата Ленинах дола 250 книжка деннад.

19-ча мае школерча 24 октябренкана шоай пионерски галстукаш дIайохкаргьа пионерера комсомоле бахача дешархоша.

Р. МУЦОЛЬГОВА.

СЕНГА ХЬЕЖ КУЛГАЛХОЙ?

Лоамашка, цементни промышленноста вша дукха кхера боалача моттиге, Советски правительства решенех 1960-ча шера хьалъе йолалаьй цементни завод. Цу юкхе ялача юрташкара нах балха бахийтара ю из.

Цементни завод хьалъеча болх дIаболабир «Грозпромстрой» СМУ-3 генподрядчика. Ше болх бе йолаеча дена дог гIоздоаккхаргдолаш къахьегама толамаш даьхадац из. Шерггара-шерага лохагIа хул цун производственни финансовни хьокхамаш.

Укх дIаладахача кхаь шера цементни завод хьалъе хьахьожадоаьча ахчах 20 процентах мара пайда ийцабац генподрядчика а субподрядчикаш йолча СМУ-3, № 131 йолча гIишлой-монтажни поезда, «Кавэлектромонтаж», «Южтехмонтаж» яхача монтажни управленей коллективаша. Цу гIишлошъеча организацей кулгалхоша болх дика вIаштIехь ца баккхар де хьахийцачa ахчах пайда из эзара а хьалъаь чьина болх бе дIайолаила эзаш йола цементни завод хIинца а ца иларa а бахьан. Шерра-шера кхоачашъян паччахьалкхен план. Лоха я къахьегамен производственни дисциплина, керттерча даькъе цу гIулакхашта бехке бараш цига хинна кулгалхой бар. Цига мел ду балхаш тIесса лелалора мастераша, прорабаша, участкой начальникаша балха хайа къаракъаш мелар, хIаьта уж кастта-каста хувцалора. ХIанз цига болх бу участка начальник обслагIа ва, хIаьта прорабаши мастераши кхы дукхагIа хувцабенний цига. Уж иштта хувцалуш хилaро, цар шоаел тIехьа балха юкъе итача брако наччахьалкхена бIаьш эзараш сомаш зе даьл. ДIалахача пхьан шера субподрядчикаша даь зе доацаш духхьал СМУ-3 коллективо паччахьалкхена даь зе 616 эзар сом да.

Участкай начальникаш ин. Осовскийи Марковн балха хьажача хала уж малара тIакхуш хилар. СМУ-3 коллективо беча балха пар пайда бергболцилга дика кхетадора гIишлой-монтажни управлене хьалха начальник хиначa Т. И. Куплиянскен хIанз цига керттера инженер волаш болх беча П. И. Евтуховен. Из ховшие а балха хьийцар уж. Духхьала биъ бетта бохабир цар завода беррига болх, дукха зе дир производствана, лохдир болхлой алапи. Шоаш хьокхам а толаш болх дика вIаштIехь баккха безаш бар уж, цар из дийзар. Советски законах боагIача бесса бехк а ца беш дIа а баьна битар уж. Завод хьалъеча иштта дукха зе дир мастераша Павленкос, Мартыновсе, Васна, иштта кхычар. Цу гIулакхий уйла еши царга хьожаши хиннавац управлене керттера инженер нов. Евтухов, Цу даькъе чIоагIа бехке ва из.

Цементни завода заказах хьаена тIа кхоале йолаш догIанна кIала улла оборудовани 1800 эзар сом мах болаш я. Уж сацна долча гIулакхаша управленена шерра шера 600—650 эзар сома зе ду. Цун керттера бахьан да «Грозпромстрой» треста управляющий нов. Н. Н. Сидорови СМУ-3 керттера инженер нов. Евтухови наггахьа мара завод хьалъеча болхаш а балхага кьожаш а ца хилар.

Планах кхаь шера хьалъьякха езаш яр цементни завод, хIаьта из хIанз а хьалъьяьле дага яц. Къаьстта «Грозпромстрой» треста СМУ-3 инженераша белгалдаккха деза цар балха боахача наькъа хьашташ теркал ца дар, уж къабебабьяна болх дика баьб, во баьб ца хьажар. Цудухьа нийслу балхе юкъе дукха кхоачамбоацараш. № 3 йолча гIишлой-монтажни управлене кулгалхой дехкарийла ба уж кхоачамбоацараш дIалаьха сихагIа завод болх бе йолалийта.

В. ЛЫЖИН,
инженер.

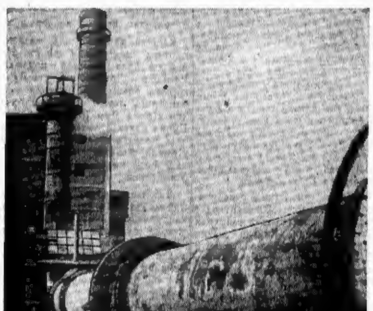

КРАСНОДАРСКИ КРАЙ. Хьалхарча квартала план толаме кхоачашъьяй Новоросцемкомбината производственни объединена чуйоагIача «Первомайский» яхача цементни завода. Шерлуш латт предприяти. Укх шера бодх бе дIайолалийтай керда кхесташ йола пиша.

Р. МЕЕРОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ИРАЗЕРА ВАХАР

Хоза я Керда МагIалбик. Тха автобус цига йода. Укхаза хьалъяь йоалаш латт № 4 йола школа-интернат. Цун цхьа дакъа 1957-ча шера йистедаьнна болх беш ди. Хьалъеш латт йоккха спорта зал, мастерскеш.

ВаркI шера дешара школа-интернат я из. Укхаза деша дагIа эрсий, гIалгIай, украинций, нохчий, кхыча къамех дола бераш. Барт тайна дезал санна бах уж. Оаха секо доттагIал тессар дешархошца. Шоай дешарах, вахарах дувцар цар.

Шоаш деша богIа классаш, балаш йола корпус, школана гонахьара боахам хьахьекхар цар. Тха безам хилар интернате дешар малагIча боараме да, дикагIа дешара къовсам миштa лоаттабу ха.

— Оаха вIашагIъеллай дешара комисси, — дувц воркIлагIча классе тIехдина дешаш йолча Ситникова Валяс, — цу комиссе тIахьожам лоаттабу дешархошна мишта деш хьожаш, дешара тIехьабусачарна новкъостал ду. Тха классе а чIоагIа къовсам лоаттабу бераш дешара тIехьа ца далийтара. Эрсий мотт Iомабара из новкъостал ду Гурьянова Валяйна, географи цхьана Iомаду Алкхазова Томаси Никовенко Толикеи. Томас дика новкъостал ду Толика. Иштта новкъостал деш ба школа-интерната кхыйолча классашкарча тIехьабусараштa а. Оаха дика къахьегаргда тха школе дешар лакхача боараме хилийтара.

Дика лелаю школе-интернате ден порядок. ХIаранена дика хов ший де дезар фуд. Цудухьа цIена, хоза я интернате. Къахьегаш, дешаш, салоIаш дIахьу бераша ди.

Интернате вIашагIъеллай футбольни команда. ЧIоагIа дика лова футболах Чербижев Руслан, Тесленко Толик, иштта кхыбараш. КIиргIа шозза тренировка ю. Хургйолча яхьашка хьалхара моттиг яккха лаьрхIад цар.

КIоанга хул дешархой мукъа йола ха. Де дешараш дукха ла. ХIаьта а дешархоша ха дох искусство Iомае. Цар Iомаду халхараш, къаьстта Кавказа халкъий халхараш. Уж Iомаду царна интерната йоккхагIа йолча пионервожате Шамахова Валентина Петровнас.

Дукха да дешархой кхашташ. Каст-каста ю гаьнара а юххера а экскурсеш, Iомаду города МагIалбика истори. Дешархой деррига вахар дизза да дика деша, дисциплина дика хилийтара лоаттабеча къовсамах.

Г. СИМОНОВ.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АЛФАВИТ ТОАДЕ ДЕЗА

1923—1925 шерашка нохчийн гIалгIайн йоазув латински алфавита харда тIа оттадаьдар. Шийхана из прогрессивни гIулакх дар. Латински алфавит тIаьцар «Малхбоале хинна революци» аьнна В. И. Ленина.

Нохч-ГIалгIай халкъа культура дикка дегIаиро, дукхха нах наьна а эрсий а меттала дешар ховш хиларо, политически, культурни, боахама вахаре эрсий метта лоархIам лакхбаларо, хIаьта иштта эрсий алфавитахи йоазонахи доаккхача доккхийча дикача хIамаша латинизированни алфавит эрсийчунна хийцача бакъахьа долча даьккхар.

Цхьаккха бахьан а доацаш, вежарашха долча СССР халкъий, царца эггара хьалха эрсий халкъа а долаш, йоазонах дIакъоастадеш йола башхалонаш шийх йоахкаш хила йиш яц нохчийн гIалгIайн йоазув.

Цхьабакъда, хIанзарча нохчийн гIалгIайн алфавито формально эрсий графически системе а латташ, хила цхьаккха бахьан доацаш йола вIашаухьаленаш уттаю эрсийн нохч-гIалгIайн йоазонашта юкъе.

Эрсийн нохч-гIалгIайн меттанашкара оазаш - алапаш цхьатарра дIаяздеш хила деза йоазув деча. Нохч-ГIалгIай алфавитацара уж оазаш - алапаши цар сочетанеши хила йиш яц эрсий йоазонца цар бовца кхыбола лоархIам болаш. Цхьаи оагIорахьа эрсийн, вокх оагIорахьа нохч-гIалгIайн йоазонаша цхьатарра долча алапий лоархIамаш тайп-тайпара хиларо нохч-гIалгIай юкъарча дешара школе уж Iомаделга халача хьале тIа оттадеш йола вIашаухьаленаш уттаю цу шин йоазона юкъе. Нохч-гIалгIай школе кхо мотт Iомабу: нохчий е гIалгIай, эрсий, цаI доазол дехьара. Цул совгIа эрсий мотт Iомабе болабу берo деша хайнача хьалхарча шера денз. хIаьта, шоллагIча шера денз дешара плана деррига предметаш, наьна меттагарен литературагарен дIайиккхача, эрсий меттала Iомаду. Шийна гонта йолча эрсий алфавита рамка чу долла йиш яц нохч-гIалгIай алфавит, хIана аьлча нохч-гIалгIай метта фонетически система эрсий меттацарчул дикка дукхагIа фонемаш йолаш я.

Эггара хьалха вай ала доагIа эрсийн нохч-гIалгIайн йоазонна юкъе чIоагIа хьарак (ъ) башхбаьха лоархIам болаш хилар цхьаккха а бахьан доацаш дац, аьнна.

Эрсий йоазонца чIоагIа хьарак цхьа лоархIам болаш мара дац—алапаш къоастадара лоархIам. ХIаьта нохч-гIалгIай йоазонца чIоагIа хьарак биъ тайпа лоархIам болаш да:

1. ЧIоагIа хьарак, эрсий йоазонца а санна, алапаш къоастадеш да: йоазув деча цо оаз йоаца фонем шийна тIехьайоагIача оаз йолчох хьакъоастаю. Цу лоархIаме «ъ» дукхагIча дешаш юкъедоаладу метто хьетIайнйцача дешашта — «съезд», кхыдараш. Метта шийн долча дешашта юкъе чIоагIа хьарак доаладеш я кIезига ии моттигаш — «чIугъеттар», «цергъеттарг» кхыдараш.

2. ЧIоагIа хьарак «гамаь» лоархIам болаш да — дош кхоачалуши деша юкъан нийслу Iалаьмате лоаца оаз оаз я из. Масала: «кхоъ», «диъ», «пхиъ», «ияъ», «тоъал», кхыдараш.

Эрсий йоазонца чIоагIа хьарак оаз йолча алапашта тIехьа оаз йолча алапашта юкъеи яздеча хила йиш йолаш дац.

3. ЧIоагIа хьарак «к» яхачунца дIатехача лакаш вIашиотта, лакаш тIара «къ» яха оаз йоаца фонема хьахул. Масала: «къахьегам», «къоалам», кхыдараш. Лакаш тIара оаз йоаца алапаш языдара фиксаце стройной система йохаю цар:

к—кI	ч—чI
т—тI	ц—цI
п—пI	кх—къ

Нохч-ГIалгIай фонемай фиксаце хIанз йолаш йолча системах йоазув деча массаза а хилац чIоагIа хьарак шийн кертера-алапаш къоастадара лоархIам болаш: «к» яхача алапа тIехьашка оттадеча цуник хьахул «къ» яха шолха алап. Иштта моттиг еттача массаз а чIоагIа а доацаш, кIаьда хьарак язде деза. Масала, «шокъеттарг».

4. ВIаши юкхе шиъ чIоагIа хьарак язде дезаш моттигаш а хул. Масала, «юкъъякхкхар». Цкъаза алапаш къоастадара лоархIаме а долаш чIоагIа хьарак язде тарлу кIаьдача хьарака тIехьа. Масала, «Ахьъял», «Яхьъя».

Бера меттел кхийцачoв а хала де цу тайпара дола чIоагIача хьарака деррига лоархIамаш. Цхьана шиъ «ъ» хьарак, шиъ «ъ» хьарак а хIаьта иштта «ъ»-и «ь»-и а хьараш хайар йоазонах доалла дика хIама харгIа йиш йолаш дац.

ХIама ца эшаш иштта чоалхане даьккха да нохч-гIалгIай йоазонца кIаьда хьарак яздар а. Эрсий йоазонца кIаьда хьарак алапаш къоастадара лоархIам хинна ца Iеш, шийна хьалха латта оаз йоаца алап кIаьдден а да. Масала, «бьет», «льет», «письмо», «день». Иштта лоархIам болаш хул из нохч-гIалгIай йоазонца а метто шийна тIаийцача дешашта юкъе а. Масала, «пальто», «сельпо».

Нохч-гIалгIай йоазонца кIаьда хьарак эрсий йоазонца хилланс а хила йиш йоаца массеи лоархIам болаш да.

КIаьда хьарак «х» яхача алапа тIехьа эттача хьахул къанаьа лечу каст-каста нийслуш йола «хь» яха къора спирант. Масала, «хьо», «хьу». ЧIоагIача хьарака лоархIаме «къ»-и «хъ»-и яха алапаш вIаши улув эттача кIаьда хьарак алапаш къоастадара лоархIаме оттаде дезаш а нийслу. Масала. Вокъхан». Иштта ца хайнча вIаши уллув эттача «к»-хи «х»-хи «кх» яха оаз йоаца алап хьахул. Цу тайпара да «мохдакъхо» яха а кхылола а дешаш.

Хьалхарча мутIара (передний ряд) оаз йолча алапий шоллагIоа компонента метта а уттаду кIаьда хьарак:

а—аь
о—оь
у—уь
я—яь
ю—юь

Цу тайпара, чIогIачеи кIаьдачеи хьаракий дукхха лоархIамаш хиларо чоалхане а ду, халча а оттаду йоазонах практически пайда эцилга.

Иштта хала да йоазон практике тайп-тайпара сочетанеш лоархIамаши дола «х» яха алап Iомадари цох пайда эцари, хIаьта лакхехьа вай из кIезиг-дукха хьо а дир.

«Х» яха алап нохч-гIалгIай алфавита пхе тайпара юкъедоаладу:

а) х—чIоагIа, къора, метта тIехьашкара спирант;

б) хь—кIаьда, къора, метта тIехьашкара спирант;

в) хь—къора, лака тIара спирант;

г) цх—къора, метта тIехьашкара, зихкама, оаз йоаза спирант;

д) хI—къора, буззамашта юкъера спирант.

Эрсий меттаца шин хьисапе я «йот». Слог йистейоалаш «й» яха алап хул цох. Масала, «чай», «мойка», «пойте». Слог йолалуш шийна тIехьа оаз йола алап эттача цу оаз йолча алапаца цхьана цхьан алапах язъю «йот». ВIаши нийслел: яма—«йама», юла—«йула», ель—«йэль», елка—«йолка». Эрсий йоазонца оаз йоаца «йот» иштта язьяр вIаштIехьдац аьнна хета а, из диаза ларр йолаш да. ХIана аьлча эрсий меттала оаз йоаца фонемаш, даим чIоагIача «ж» «ш» «ц» яхача алапашкарен даим кIаьдача «й» «ч», «щ» яхача алапашкарен дIайиккхача, чIоагIа а кIаьда а шолха вIашагIехета тарлуш я. Оаз йоаца кIаьда фонемаш язъяра лаьрхIа дола алапаш юкъе ца доаладар дукха уж шоаш къаьсттача оаз йолча алапашца язъю: «я», «е», «ё», «ю». Уж алапаш оаз йоацача алапашта тIехьа эттача хьахул: «а, э, о, у» яха алапаш а (уж чIоагIа гарга да «а», е, о, у» яхача нохч-гIалгIай фонемашта) царна хьалха латта оаз йоаца алап кIаьддалар я. Дешан слоган юххье цу алапех хьахул е сочетанеш: я—йа, е—йэ, ё—йо, ю—йу. Уж алапаш иштта яздеэга нохч-гIалгIай йоазонна мегаш дац, хIана аьлча уж оаз йола алапаш оаз йоацача кIаьдача алапашта тIехьа хинна ца Iеш, деррига оаз йоацача кIаьдачеи чIоагIачеи алапашта хьалхашка хила а тарлу.

Нохч-ГIалгIай алфавита орфографии чоалхане отт йоазонца «йот» яха оаз вIаштIехьа ца язъеш хиларах.

«Йот» яха фонема нохч-гIалгIай йоазонна «и, о, оь» яхача алапашта хьалхашка язъю, хIаьта «а, аь, у, уь, я, е» яхача алапашта хьалхашка къаьсттача алапаца язъян из. Масала:

орфографически нийсар

йи
йо
йоь
е
ю
юь
я
яь

фонетически нийсар

йи
йо
йоь
йэ(е)
йу
йуь
йа
йаь

Эрсий йоазонца а слога юххье оаз йолча алапашта хьалхашка «йот», язъе йолаеш я. Масала, «йот», Йошкар-Ола», «Йемен», «Нью-Йорк».

1938 шерага кхачалца йолча хана яхьача тайпара нохч-гIалгIай йоазонца йоагI-йоагIача «йот» яха фонема массехаьха а я из хьа мел хозача язъе йолаяро йиш хулийтаргьа дикача хьалъе орфографи тоаe. «Йот» йоагI-йоагIача моттиге ях ца яро деша грамматически структура цкъаза телхаю, цхьан оалагIара доагIа дешаш тайп-тайпара язде дезача оттаву. Масала, вaха, — бaха, даха, яха (йаха яхача метта), (в, б, д, й» яхача классни элементашцара сдагIал). Оаз йола «а» тIаххьара классни элемент «в» яхача алапага гIоала язду — яха.

«Йот» яха алап доагI-доагIача яз ца дарах дешархошта кала да деша структура а грамматически классера алапаш вIаши дуввара бувзам а боеза.

Ше мел хозача моттиге доагIдоагIача «йот» язъяро йиш хулийтаргьа кхьметтел тIайдаьча дешашта юкъе а ца дезаш дола «е, ю, я, я» яха диъ алап язде ца дезаш нохч-гIалгIай алфавит мукъадаккха.

Нохч-ГIалгIай цаI дола алфавит тоадь оргадаккха лоархIаш оаха из:

1. Алфавите юкъера «ъ, я, я, ю, юь, ё» яха диъ алап дIадаккха.

2. «Кх» яха шолха алап «q» яхача (1938 шерралца алфавита юкъе хиначa) алапаца хувца. Цунга хьажжа пункца нарин дoахаха тIара «къ» яха алап «QI», «qI» яхача алапаца хувца.

3. «Хь» яха шолха алап 1938 шерралца хиначa, «аш» яхаче алапа тара долча

4. Дерригача оаз йоацача шолхача алапашта шоллагIча компонента меттел «айн» (римски «I»), юкъедоаладе.

Цу тайпара, оаз йоацача деррига шолхача алапий бокъонца нийса йола форма хьалуа:

1). к—кI
2). q—qI
3). г—гI
4). а—аI
5). т—тI
6). ц—цI
7). ч—чI
8). п—пI

5. Оаз йолча дерригача шолхача алапашта шоллагIа компонент лоархIеш кIаьда хьарак юкъедоаладе:

а—аь
у—уь
о—оь

6. Оаз йоаца «йот» деша ерригача положенешка, царца тIайначa дешашка а, йоагI-йоагIача оттае;

7. ЧIоагIачеи кIаьдачеи хьаракий алапаш къоастадара лоархIам дIабаккха.

Массанахьа а алапаш къоастадара хьарак В. И. Ленина кулг яздь эрсий алфавита реформах дола декрет арадаьннача тIехьагIа ше дукхача хена эрсий йоазонца хинна апостроф я (из я лоаца, буззамашта юкъера оаз йола фонема).

Массанахьа а ше хьалоачa моттиге «йот» язъе йолаяро язде ца дезача доаккх оаз йоацача а оаз йолча а алапашта юкъе язду алапаш къоастаду хьарак.

Цу тайпара, хIанз мегаргаш дола нохч-гIалгIай алфавит хургда 44 алапах латташ, хIанз дар санна 49 алапах а доацаш.

ХIанз долаш долча алфавита юкъе де лерхIача хувцамаша дIа-йоаларгьа хIанз эрсийн нохч-гIалгIайн йоазонца йола цхьайол фонемаш цар сочетанеши язъяра халонаш, нохч-гIалгIай йоазонца цхьадолча графически хьаракий дукхча тайпара дола маIан, цул совгIа шолха алапаш яздега лерттIа доаккхаргда, хIаьта иштта «йот»яха фонема лерттIа ца язъеш хилар а дIадоаккхаргда.

Мегадеш дола е алфавит атта тIа Iомалургда юкъерча школа юххьанцарча классашка, хIаьта эрсий алфавит хоачо хала а йоацаш кхетадергда из.

Могаеш йола проект тIаецаро, оаха дьаьча лоархIамех, 5—6 процент чухнахьа бояккхаргба кена йоазон продукце мах, хIана аьлча йоазон хьаракаш—алапаш кIезигагIлу, из бахьан долаш нохч-гIалгIай республика хьадешараш кургьа хIанз 20 книжка деча метта 21 книжка.

Укх статьи тIа оттаь предложенеш хьахиннай специалистий, школай болхлой тайп-тайпара йола укх деша хьакъера уйлаш вIашагIтохарца, бахьаь уж ниве а яц юххера йист яьнна юкка из еанни. Тхона хетачох, цу предложенеш тIа оттадь ден шерра дувцар йола материал мара яц е статья.

Д. МАЛЬСАГОВ,
Нохч-ГIалгIай пединститута преподаватель, профессор.

Б. ОШАЕВ,
инженер.

Дика къахьег

Грозненски производственни управлене «Новый быт» яхача колхоза къахьегамхоша дика дIаюв ялатийна лаьрхIа хьажкIаш. Хьалха боагIача механизаторашта керте латт цхьоалагIча тракторно-полеводчески бригаца хьажкIаш лелаер Бирюков Михаил. 106 гектара тIа шоай колхоза эггара хьалха хьажкIаш дIайийна ваьлар из. ХIара денна план 11 гектар мара йоацача, цо 16—18 гектар тIа дIаюера из культура.

Бирюков Михаила тIехьа хьажкIаш дIайийна ваьлар шоллагIча тракторно-полеводчески бригада тракторист Коцубин Виктор. Цо хIара дийнахь 15 — 16 гектар хьажкIаш дIаюв.

ХIанз уж механизатораш цхьаьна минут ца йоеш хьажкIаш хьаIоалавехьа маьга боаккхаш ба.

В. ОСМАНОВ.

Республика свекла лелаерай вІашагІкхийттачара

СВЕКЛАНА—ЛЕРТТІА ГІУЛАКХ

13 мае КПСС обкома заседаней зале вІашагІкхийтар Кубанерча шІи хезача механизатора Светличный Владимира методах болх беш йолча свекла лелаеча механизированни звеной звеньевойша дІайийнача хІамашта гІулакх деш даьха юкъхьенцара гІанаш дуьцар дукха. Совещане доклад йир юртбоахама продукташ яхарен кийчъярен министра нов. А. М. Слюсарева. Цо долчча бесса даьшхар республикан тайп-тайпарча боахамашка дІайийнача шекара свекланан гІулакх дара балхаш мишта лел.

— Дукха свекла лелаераш, — йоах докладчика, — дІа а йийна цкъатарра тІаьхьнача шекара свеклана гІулакх де болабеннаб.

ДІайийнача хІамашта гІулакх делга уж дІаювча компанел кІезигагІа лоархІам болаш дац, хІаьта цудухьа из цІенхаштта чакхдаккха дезаш а да. ТІаккха мара лаххбе йиш яц цу маьхерча культура хьувкъам.

Ший участке дІайийна шекара свекла дика тІаялга Іалашдаьл,— йоах дІахо нов. Слюсарева, — Урус-Мартана производственни управлене «Самашкинский» совхозерча свекла лелаеча звено звеньевой волча Заумаев Айдамара. Из, тІаьхьнача свеклача макха баьюкха а ваьина, хІанз шаровка еш ва. Ший участка тІа дика къахьег Предгорненски опытно-хьокхама боахама звеньевоя Евсеев Ивана. Шеко яц цуй звеное дика хьийкъе свекла схъергхиларах. Шоай участкашка дика къахьйгвд дукхача кхычар.

Цхьабакъда, — йоах докладчика, — дерригача а боахамашка йоагтІача тайпара терко яц тІаьхьнача свеклана гІулакх дара. Масала, Шаьла производственни управлене вІашагІе а елла нов. Светличные методах болх беш бархІ звено яр, хІаьта хІана царех йиъ мара йисаян. Цу тІа а цу йиънех шиние гІулакхаш геттара во а лел. Цу управленерча «Шалинский» совхоза свекла лелаеча звено звеньевой волча Амирсултанов Султана дика кийчдаьча 170 гектар долча латта дІайийра шекара свекла. ХІара гектара тІа 5—6 центнер минеральни удобренеш тайсаяр цо. ДогІеш дийлхачул тІехьагІа лаьттанна тІагІолла лоацаденна чкъор дохадеш макха баьчкхабац, хІаьта из байкха беза аьнна совхозо специалисташа цунна хьалха а даьккхадац. Цудухьа, дІалийнача шекара свеклай фух 20 процент мара тІадаьйнадац.

Ший къамаьл чакхдоалаш нов. Слюсарева белгалдаьккхар, дукхача звеношка технологически карташ во оттадаь хилар. Цар тІа белгалбац шекара свекла цхьа центнер яккхарга дІабода мах, звеной хІара члена из культура мел гулье еза.

Доклад чаккхьйнначул тІехьагІа эттара хьалха къамаьл дир Наьсареч производственни управлене механизированни звено звеньевоя Мальсагов Османа. Цо дувц ший звено дика кийчдаьча лаьтта дІайийнай шекара свекла, из хьалтІаьвлалехьа боаккхаш бола макха баьккха яьннай, яхаш. «Цхьабакъда, — йоах цо, — тха звенога лелае еннар геттара боккха участок я. Цудухьа 30 гектар гаргга ярашта кулгашца гІулакх де дезарда тха.

Урус-Мартана управлене «Лермонтовский» совхозерча звеньевок Гадаев Орштос дувц, шоай звено хІанз свеклана шаровка еш я, яхаш. Цхьабакъда, — йоах цо дІахо, — тха звенопа тоьаш яц культиватораш, свекла тІайотташ йола машин яц. Минеральни удобренеша чІоагІа лаккбу юртбоахама культурай хьувкъам, — йоах Эльмурзаев Висита. — цудухьа хІанз чІоагІа эшаш я тхона гранулированни суперфосфат.

Шоашта ца тоьаш йолча инвентараца шоаш Іалашбар лехаш «Юртбоахама техника» объединене председатела хозалда аьнна къамаьлаш дир Шаьла производственни управлене «Дружба» яхача совхозерча Амирсултанов Султана, Предгорненски опытно-хьокхама боахамерча Евсеев Ивана.

ДІахо къамаьл ду «Юртбоахама техника» республикански объединене председатела нов. Аванесова.—Шякха о ца кхаьчача тайпара дукха минеральни удобренеш кхаьчай укх шера вай республика боахамашка. — йоах нов. Аванесова. — Цхьабакъда, пайда дикагІа эца беза царех: цар пайда дукхагІа юхалургболча моттигашка дукхагІа дІаахийта еза уж. Укх шера дукхха керда техника, оборудовани, дІайийна хІамаш зуламдерех лораю кхы а тайп-тайпара химически средствеш йоагІа вайна. Уж ерригаш а вай боахамашта юкъе дІа-хьа екъаргйолаш я.

ДІайийнача хІамашта гІулакх мишта де деза дийцар республикански юртбоахама опытни станце директора нов. Повенкое. Цо свекла лелаерий керттера уйла тІаерзайир тІаьхьнача свеклана шийхаппахьа шаровкех букетировкех яра. Цу тайпара гІулакх дика дича мара дика дегІаягІац из.

ХІанзле а хьаухаш хоамаш да, кхашка гучаьннай медведка, проволочникаш, долгоносикаш яха юртбоахама культурашта зуламдераш, яхаш, дувц, дІайийна хІамаш лораеча республикански станце директора нов. Урманчиева. Нагахьа санна царна духьала лаьрххІа къовсам ца болабойя дикки доккха зе де тарху цар дуккхача лаьттан тІарча дІайийнача хІамашта. Цу гІулакха дискоман ца йича, зуламдераш йозе ядохимикаташ ца йийттача яргьяц.

ТІаьхьа хІамаш дика хул царна дуст хьаьрцача. Хьаьрцача дустах пайда дикагІа боал Іуйрайна малх хьалбалалехьа, тІирах а сайрийна малх чубизачул тІехьагІа а из техача. Дийнахьа техача дусто хайра пайда лац. Масала, Урус-Мартана производственни управлене «Самашкинский» совхозе дя делкъийга кхаьчача хана хьаьрцад дуст. ДІадахийтар дукха дуст доллашехьа а, из кхача дезача дІа а кхачаназар, хІаьта зуламдераш цо йоа а янзар. Вай боахамашка тоьал гербицидаш, ядохимикаташ, кхыйола зуламдеращца къовсам лоаттабу средствеш я, — йоах цо, —цхьабакъда, пайда нийса а кхетамца а эца беза царех.

Совещани чаккхдоаллаш, цига гулбеннарашта хьалхашка къамаьл дир КПСС Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретара нов. Титова.

Совещане балхаца дакъа лоацаш хилар КПСС ЦК инструктор нов. Соловьев.

О. КОДЗОЕВ.

Сурта тІа: совещане дакъа лацараш (аьрдехьара аьттехьа) — хьалхарча мугІаре: В. Эльмурзаев, О. Мальсагов, С. Юнусов, Б. Манкиев, С. Амирсултанов, Ш. Галаев; тІехьашкарча мугІаре: И. Евсеев, Б. Батыжев, А. Кодзоев, А. Гадаев, А. Заумаев.

Н. Пхиева сурт.

Къахьегама доккхий толамаш доахаш болх беш я Грознерча электроизмерительни приборий завода конвейерни участка бартцхьоагІо йола коллектив. Биъ бетта производственни план кхо ди хьалха кхоачашъяь, хІана а графикал дикка хьалха йоагІа из. ДІабахача биъ бетта планал совгІа 23 эзар сома продукци арахийцай конвейерни участко.

Сурта тІа: конвейерни участок.

И. Пхиева сурт.

ДАЬХЕННА—ДУКХАГІА ШУРА

ДАРЕГІА ХУРГЬЯ ШУРА

Юрта боахама производствана интенсификаци яр — из да лаьттан хІара гектара лоархІаш дукхагІа дарегІа продукци яккхар. Тха производственни управлене боахамашка лаьрххІа терко ю шура яккхарга дІабода мах махула лохбара, хІана аьча дІадахача шера шура яккхарга хІадодаш хиннар геттара лакха дар.

Масала, «Терский» совхозе центнер шура яккхарга 15 сома 17 кепиги дІадахар соахка, планах дІадаха дезар 11 сом 22 кепиги мара довцача. ХІаьта паччахьалкхенга еххача шурий хІара центнерах 3 сом 95 кепиги зе хилар совхоза.

Геттара во да шура яккхара хьокхамаш укх шера хьалхарча квартале а. Шура яккхарга дІадодар кхозза дукхагІа да паччахьалкхенга еххача цунах хьахулачул. Вакъда, во дац шура яккхара хьокхамаш «Терский» совхоза кхоалагІча отделене. Хьалхарча квартале планах яккха езар 865 центнер йолча 1043 центнер шура яьккхай уккхаза. Производственни хьалха латтараш а ба цу отделене шурий-товарни ферме. Доярка Бойчико Евдокия, Кандиева Нанеата, Завраева Зинаис, иштта кхычар хІара бетта тІеххоачашъю шура яккхара план.

Цхьабакъда, центнер шура яккхарга дІадодар геттара лакха да уккхаза а. Из хьакьокх хьалхарча квартала итогаша. 12 сом дІадаха дезача хьаьккхача шурий хІара центнерага 33 сом 37 кепиги дІадахад ферме.

Фу де деза дарегІа шура яккхара? Шура яккхарга дІадодар лохдара лоархІаме да дояркаша беча балха механизаци яр. ХІаьта цу гІулаккхага геттара во хьаж совхозе. Масала, кхоалагІча ферме кхаь шера болх ца беш латт «Елочка» яха шура йоаккха установка. Из баьвен долаш 211 етт бетташ 18 доярка я. Нагахьа санна доахен детта установка болх беш хилча ши-кхо доярка мара хургьяцар хьайбаш детташ.

КІезанга болх а бах ахай совхозера йиъалагІча отделене шурий-топарий ферме латта шура йоаккха установка а. Кхы а ла фермашка шура дарегІа яра Іаткъаш дола кхоачамбоацараш. Масала, болх беш дац тховнех доахка аьпка наькъаш. Доккха зе хул боахамашта чура хьашташ кхоачашдара дукха шура дІаахийтарах.

Дуккхача боахамашка искусственни шура а телаш кхоаб Іаьсий, ховш да из чІоагІа пайдане а дика а йоага, цунца Іаьсий кхоабаш хилча кхозза кІезигагІа йоаю мерза шура, хІаьта Іаьсаша чам хеташ а мел из, дика а дарст уж. ХІаьта а совхоза кхоалагІча ферме кийчъяц искусственни шура, из баьван долаш луххьал Іаьсашта телаш 250 центнер шура йовчьй уккхаза укх шера.

ТІехьа-тІайоагІача хана искусственни шура кийчъелгеи шура йоаккхача установкашца доахан деттилгеи вІаштІехьдаккха лерхІ «Терский» совхозе. Лоаппача хана де дезаш да из. Иштта дІадаха йоза кхыдола шура яккхара а из дарегІа яра а Іаткъараш.

А. АБРЯДИН.

Наурски производственни управлене плановй отдела начальник.

ЭКОНОМИКА ДЕГІАЙОАЛАЮ

КПСС ЦК февральски Пленума решенеш тІеи нов. Н. С. Хрущева выступленешкеи чІоагІа белгалдаьккхад тІехьадусаш дола боахамаш дІахо йодача хана хила мегаргдоацаш хилар. Новкъа дале а Урус-Мартана производственни управлене боахамашта юкъе зе деча а тІехьадусача а боахамех цаІ а тха «Красноармейский» совхоз.

ХІана хул совхозе зенаш? Цуи керттера бахьан да къахьегам во вІаштІехьбаккхар, юрта боахама ерригача культурай хьувкъам лоха хилар, доакъара база эсала хилар, балхашта механизаци ца яр, дукхагІча даькъе хьакхарч йоар а долаш хьайбаш доар, ца даьр даьл оьнна дІаяздеш моттигаш хиина хилар, кхыдараш.

Уж гІулакхаш дІахо ла йиш йовцаш хилар хІана дика кхетадаьд совхоза парткомои директов. КПСС ЦК февральски Пленум хиначул тІехьагІа денз дикка тоабаьб оахь тхоай болх. Хьакхий ферме болх бе бахийтаб коммунисташ нв. Мусаеви Долгоеви, дикка тоадаьд къахьегама гІулакхаши болхлой дисциплиней, чІоагІа хьовсам лоаттабе болабаьб цІена боацараштa духьала, комбикорм лечкъаерашца. Партера дІа а воаккхаш суде вениве кладовщик Кирп. Хьакхарч йойтарах партера а балкхарч а дІвваьккхав хьакхий-товарни ферма бригадир Патаенко. ЧІоагІа тоабе вІаштІехьдаьннад хьакхий-товарни а шурий товарни а фермашкара кодраш кхеяра болх. Графиках бе беззача тайпара болх бу эовергдешара кружокаша, юххьанцара-экономически школаша. Керттерча специалисташа докладаш еш къамаьлаш деш йола совешанеш яьй оаха хьайбаш леладерашца. Балха опыт дІаюка юецаш къамаьлаш дир хьаккхарч лелаераша Горченко Верас. Подленая Нинас кхычар. Совхоза керттера зоотехникалла хьожаваьа нов. Маркарьян. Хьайбаш леладерий болх тоабара даьча гІулакхаша лоархІамболаш толамаш даха вІаштІехьдаийтад. Укх шера хьалхарча квартале дулхи шурех паччахьалкхенна дІаялара план тІеххоачашъяьй совхозо. Масала: дулх 214 процент, шура 104 процент. Цхьан кхозбаш болча Іаттагара йоаккха шура совхха цу ханеца яийслича 80 килограмм тІакхийттай. ХІанз геттара кІезига дов масса тайпа хьайбаш. ТІеххоачашъяьй укх шера хьалхарча ах шера яккхара план. Планах 6000 хьаккий хурск е езаьй. 26-ча апрелера 6-ча майга кхаччалца долча итт дийнахьа 1000 килограмм гаргга валовя шура тІакхийттай шурий-товарни фермашка а.

Белгалдаккха дезаш да, тха боахаме лоархІаме участок кхашкара балхаш хилар. Кхашкарча балхашца дувзадения да хьайбай ерригача фермашка доаха толамаш. Кхашкара балхаш де дикагІа бола организаторашкоммунисташ хьожаІаеб тха совхоза култелхоша. Масала, шоллагІча отделенена кулгалдеш ва агроном Эльсултанов Ваха, цу отделене агрономалла хьожаваьа КПСС членалла кандидат воаа Дажаев Султан, хІаьта лаккхара образовани йола нов. Никвев хьожаваьв тракторно-полеводчески бригада бригадиралла. Кулгалдара балхаш де баьха ца Іеш мугІарера балхаш де а дисциплина йола коммунисташ кхашка балхаш де бахкарах къахьегамцара безам совбаьлар совхоза болхлой. Къаьстта чІоагІа къахьегама уйла тІайоллаш ба механизаторашкъона коммунисташ Кадиров Хьусен, Закаев Наво, Шеипов Алам, кхы дукха бараш. Кхаь дийнахьа дІайийна яьлар 500 гектар горох. ХІаьта шекара свекла 64 сахьата дІайийра. Иштта 1500 гектар майлан тІа дІайийна яьнай хьажкІаш. Лакха хьоабаьча комъюсташа планах 12—15 гектар мара йовцеча 36—40 гектар кхллал долча лаьтта хІамаш дІаюра. Царех дуккхабараштa ахчан а кхыдола а совгІаташ делар.

ДІадахача шерашка ялаташ во хилара керттера бахьан органически а иштта минеральни а удобренеш ца еттар дар. ХІаьта хьажкІашта, свеклана, гуразьа дІадийнача хьалташта удобренеш тохьяга геттара дегІадоалаьд тха кхашкарча къахьегамхоша. Цу гІулакхо чІоагІа хьувкъаергья шекара свекла, горох, кхыйола культураш.

Первинкеи Светличнен методах укх шера хьалххара болх беш ши звено я тха. Эшаш мел йолча техникаца Іалашъяьй уж звенош. Шекара свеклан хьажкІаши цар дІайийна дукха хе я. Шеко яц из гІулакх хьалхоацаш бола мах тхона юкъера кхы а корорг хиларах. Оасараш дІадахара укх шера совхозе хьалххара гербицидаш етта йолаяьй кхашка балхеш дераша. Бакъда, тхога уж геттара кІезига я, хІаьта а йолаш йолчарех лерттІа пайда эцаргба оаха. ХІанз, догІаш дийлхача денз культурашта гІулакх дара чІоагІа бехктокхаме ха я. Оасараш массанахьа хьалтІадолленнад, хІаьта, тха кхаш леладераш а Іохзйиша багІац. Из хе хьатІаккачарга хьежаш дар тхо. Еррига торонаш, техника оасара оарцагІьякхкхей хІанз. Са хилча денз боад болаалца кхашка хул шекара свеклан хьажкІаши кхеча звеной звеньевойш. 700 гектар хий декка лаьтташ да совхоза цхьоалагІча отделене. Цу лаьтташка балхаш дара 6 хьажкІаш делаю, 2 свекла делаю звенош вІашагІъеккхай. Проектах йовца гІишлош хьалъяьй цу кхашка. Хиш дехкара мел эшар да а баьна, хІанз хиш детта болабеннаб уж.

В. ДАХАЕВ.

Урус-Мартана производственни управлене «Красноармейский» совхоза парткома секретарь.

ДИКАГІА ГІУЛАКХ ДЕ ДОАХАННА

ТІайша декхараш кхоачашдеш тьшаре аьтьеп укх шера Шаьла производственни управлене «Джалка» совхоза цхьоалагІча отделене шурий-товарни ферма коллектива.

ТІеххоачашъяьй цар дІабахача биъ бетта шура яккхара паччахьалкхен план. ХІара фуражни Іаттагара 390 килограмм яьккхай. Из я дІадахача шера цу хана яьккхачул 75 килограмм дукхагІа.

Цу тайпара толам баккха вІаштІехьдаьннад хьайбаш леладерий цар соахка шортта тайп-тайпара доакъар кийчдаь хиларах. Цул совгІа дамма карбамид хинцай деттача доахана.

Из толам боаккхача хьинаре дакъа лаьцад отделене дикагІ йолча дояркаши Шахидова Зарета, Зайндиева Нинас, Шаипова Ковсас, Хатаева Нахатус, кхыбараша. Царех кІаране шура яккхара биъ бетта план 120—130 процент кхоачашъяьй.

Уж хІанз а хьинаре къахьегаш ба шура яккхара лоархІамегІа йола ха ца тилийтара. Хьалххе хержай аьхки доахан леладергдола моттиг. Цига шортта буц я. Кхоачамбола дІайийнай люцерна, доакъара кени вихен. Цу моттига юхе гІолла Іодолаш хий да. Дийнахьа баьца тІеи люцерна тІеи а доажадеш бийсан кенеи викан доакъар тея доахана. Уж шІакха а меца, хьога хилац.

Цудухьа дешна совъюва цу отделене йоаккха шура. Масала, цхьоалагІча Мая ферме яьккха шура 1001 килограмм я. ХІаьта воалхІагІча мая цо хьоххам 1360 килограммаца кхьвчар, барзхІагІча мая 1439 килограмм бар. Цу цифраша гойт ферма коллективо шура яккхара эггара бехктоккхамегІа йоза ха зехьа ца йоаелта.

Йоккха терко ю цига бийсан хьайбаш доаттадергдоав бежкарт яра а. ХІаьилехьа хьалдаь баьинаб уж Іаьсаштеи Іаьсий доккхадеча доаханиеи кхоалламаша хьаьшн. Хьадаьа деттача доаханна керда хьаьш, хІаьта кхоалленаш а укх денношка йистерггья. Цу гІулакхо торо хулийтаргья доакъар дола ца де, цунах дикагІа пайда эца, шура алсамъяккха.

Цхьабакъда, иштта дика дац цуи доллаха уллача шоллагІча отделене шурий-товарни ферма гІулакхаш.

Цу отделене кхоачашъяц шура яккхара план. Биъ бетта хІара фуражни Іаттагара 311 килограмм мара яьккхаяц цига. ДІадахача шера цу хана яьккхачул 16 килограмм чухаккхаь я из.

ХІанз а кІезига терко ю цига шура алсамъяккхара. Хьалххе кийчъяь яц доахан доажаде деза участкаш.

Ахкан замалхьа хьайбашта хила еза кхоалленаши хьаьши хьалдар ледара лел отделене. ДогІа дийлхача а бІайха малх хьежаш а яра латт детта доахан. Уж кхоачамбоацараш наьха санна Іаткъаргда шура яккхара. Отделене управляющи нов. Умаров, берригa хайбаш леладераш декхарийла ба шура яккхара чІоагІа лоархІаме йола аьхкан ха ца тулийташ а еррига торонаш оарцагІа а яьха ферма болх тоабе я. СихагІа хьалде деза хьаьш, кхоалленаш. ДукхагІа пайда эца беза мошача доакъарах. ХІанз санна мара кхы доакъар ца луш бийсана лоаттаде йиш яц детта доахан. Хьайбашта мишта гІулакх де деза Іомабала мегаргба доалламха уллача цхьоалагІча отделене къахьегамхошкара.

З. ГЕЛИСХАНОВ.

Кепа йоазон обзор

КІОАРГА ЧУЛОАЦАМИ ВАХАРЦА АЙХХА БУВЗАМИ БОЛАШ

НАРТЕ беча идеологически балха керттера лостам белгалбаьккхар КПСС ЦК июньски Пленумо. Цунца дувзадена керда, бехктоккаме декхараш латт кепа йоазон хьалхашка а. Пленума решенеш кхоачашъяра партийни организацеша беча балхах, боахам а культура а дегІайоалаеча цунах хьадоалача беркатах кІоаргга яздe декхарийла да газеташ.

Шелковски парткома «Коммунизм хьалъери», Наьсарен парткома «Ленина никъи» яхача газеташа из гІулакх мишта леладу хьожаргда вай.

5 июле араьннача номера передовой статья тІа «Коммунизм хьалъер» яхача газето яздора:

«КПСС ЦК июньски Пленумо дегаш гІоздаьхад массане а, цо чІоагІа низ бенна коммунисташта, берригача къахьегамхошта, коммунизм хьалъяра де дезарий программа белгалъяьккхай...» ХІаьта «Ленина никъ» яхача газета тІа «Октябра 40 шу» яхача совхоза партбюро секретара яздора: «КПСС ЦК Пленумо болх баьча деношка къаьстта белгалдар вай балха юкъера кхоачамбоацараш».

Кердадар лаха, пайдане дар хьалласа гІерташ, дикача масалашца партийни активисташта толашагІа йола идеологически приемаш дІайовзийта гІерташ дукха материалаш кепа йийттар шинна а газето. Тайп-тайпара я газетий тематика, идеологически балха тайп-тайпарча доакъоех дувц цар. Газетий оагІош тІа кепа етт партийни организацей, библиотекай болхлой, хьехархой материалаш. Къаьстта теркам тІабахийта дувц къахьегам безартболаш наха кхетам баларах. Масала, цу хьакъехьара «Октябра 40 шу» яхача колхоза партбюро секретара нов. Москаленко корреспонденци кепа тох «Коммунизм хьалъер» яхача газето, хІаьта «Ленина никъ» яхача газето — «Коммунистически кхоанеп саг баьхьанце» яха «Октябра 40 шу» яхача совхоза партийна организаце балха хетаь бІарчча оагІув арахец (№ 52).

«Ленина никъ» яхача газето каст-каста кепа етт тунсядцаш, урдув доахараш. бюрократаш бувцаш йола критически материалаш.

Къона тІехье хьалкхенра советски школа лоархІам белгалбаьккхаб КПСС ЦК июньски Пленумо. Школа вахар дувцаш йола материалаш кепа етт «Коммунизм хьалъер» яхача газето. 22 ноябре араьннача номер тІа я 11 шерарча Каргалински школа директора В. Леонтьевски статья, цу тайпара материалаш а газета кхыча номераш тІа а.

Белгалъяха мегаргйолаш я цу газето арайоахаш йола «Хьалха латтача опыта» оагІонаш а. Производственни управлене дикагІа болча жа Іушта, хьайбаш леладерашта, механизаторашта карагІдаьнараш дІадоазийт цар.

Цхьабакъда, цхьатарра кІоарга чулоацам болаш а говза яьъь а я ала йиш яц газеташ тІара еррига материалаш. Цхьаболча авторий материалаш алхха хьехам беш мара яц, кІезига да моттигерча вахарах масалаш. Цу тайпарчарех лархІа езаш я № 18 йолча «Ленина никъ» яхача газета тІа кепа теха «Атеисташ — хьалхарча мугІаре» яха М. Смирнова статья.

Шинна а газето кІезига кепа етт атеистически темах йола материалаш. Нат-нагахьа мара бІаргагургьяц дикагІа болча лекторех, пропагандистех, агитаторех йола материалаш а. Йолаш яраш а яц вахарца бувзам болаш. Иштта я № 26 йолча «Ленина никъ» яхача газета тІа араьнна «Из массанега а кхоачлда» яха Ю. Борнева корреспонденци.

Газеташ тІа я дувцача деша кІоаргга анализ а ца еш доаллам боацача фактаех дувцаш йола материалаш, редакцеша дишалайта газеташ дешарий карагІдаьннар фуд харца аьйсса из мишта карагІдаьннад а кхетаде безам боага.

№ 20 йолча «Ленина никъ» яхача газета тІа кепа теха а «Къахьегамеи общественни балхеи наькъ тІа» яха статья. Наьсарен района кхалнаьча советаша беш бола болх, цунах доала беркат, нагахьа санна гІулакхаш во латте уж тоадара де дезараш белгал а ца доахаш авторо яздy: «Хьажал шо гІалгІай кхалнах мелла кІезига клубашка, собранешка, культура цІеношка ух». Цо хьахьокх редакце болхлоша из материал кийчъеш лерттІа къа ца хьийгалга, автора новкъостал ца даьдга. Цу тайпара материалаш кІезига яц «Коммунизм хьалъер» яхача газета оагІош тІа а.

Дешараш атта кхетар болаш а хоза а яц газетий цхьайолча номерай верстка. Цу даькъе къаьстта дукха гІалаташ дуладйт «Ленина никъ» яхача газета редакце, уххаза кІезига дац стилистически грамматически гІалаташ а.

КПСС ЦК июньски Пленумо белгала ма даккхара партийни организацеша беш бола идеологически болх бийцеча доалаш дац газеташ. Кепа йоазув, аьннад Пленума решенеш тІа, идеологически фронта ударни низаш да, цуи керттера декхар да марксистско-ленински мировоззрени йолаш советски наьа кхетам балар, коммунистически мораль йолаш уж хьалкхебар.

Цунца цхьана цаходдаш дІабовзийта беза халкъа боахам, къахьегама оасарле, культура дегІайоалаяра партен халкъон бу болх, шерра йоаржае еза критикеи самокритикеи. Махула дувцха дувца деза толашагІчох, кердачох.

КПСС ЦК декабрьски февральски Пленумий решенеш кхоачаш а еш хьалха латтарий опыта пропаганда еча, юртбоахама калраш хьалкхееча хьинарегІа дакъа лаца дезаш шекхе а газет. Масала, 15 декабрерча номер тІа цІенхаштта критика ю «Коммунизм хьалъер» яхача газето юрта боахама специалисташ кийчбеча техникуме беча кхетама балха. ХІаьта Аьлти-Юртарча хьайбаш леладерашта бІарчча оагІув хетаю «Ленина никъ» яхача газето а.

Цу тайпара материалаш кепа етте а декабрьски февральски Пленумий решенешта кхоачамболлаш пропаганда яц газеташа. КІезига я «маяки», коммунистически къахьегама коллектив яха сийлен цІи яккхара гІехьа къовсам лоаттабеча бригадай, звеной вахар дувцаш йола материалаш.

ХІанз юрт боахама производствана интенсификаци яра республика къахьегамхой хьинар гІадерзадаьча хана кхы а кІоаргагІа, вахарца айхха бувзам болашагІа хила еза газеташа кепа етта еррига а материалаш.

С. БЕРДУКАЕВ.

ОАКХАРИЙ ГІАНАШ

«Хайча сакъердаме дар, масала, пилдо наб миштa ю, чкъаьраша, оалхазараша шоашта бийса яккха моттиг мичара лох, аьрзи тхьайса дукха уддий, хьайбашта гІанаш бІаргагой?» — хетт тхога Москверча журнал дешача Р. Дрожжина.

Цу хаттара жоп дулга дийхар оаха Московски зоопарка директоргара И. П. Сосновскегара.

Тайп-тайпара ю наб массе оакхараша.

Тамашийна ю наб чкъаьраша. Боад бенначул тІехьагІа хи бухе а гІойя, цига хи кІал тІаьхьнача баьцовгІашта юкъе салаІа дІалачкъ уж. Царех цхьадараш набарех шоаш доаккашехьа а шорттига дІаюха ухаш хул, ткъамилгаш межкъа хье а деш. Цхьабакъда, долаш да набарех шоаш долача хана корта нийсса кІалхагІа а болаш е оагІора а дийша, ххьметтел нийсса аркъала Іадаш а наб еш дола чкъаьрий.

Хьайбаш дерригаш а хилац массаза а цхьан моттиге дийша дадаш. Масала, шимпанзе яхача маймало хІара денна гаьнаш тІа керда моттиг Іалашъю шийна Іодижа. Зоопарке ткъовронгаши гІан ца хилар бахьан долаш дахчан ментагаш тІа Іодуша дезаш хул уж. Шийла бийса еача хана кхыметтел юргІа а тІебехк цар. Бакъда, цхьанцайолча хана Іуйренга даьлча тІоахаш мара юргІах юкейисе хІама хилац. Города культура дІатІавлаш яц!

Цхьабакъда, пиллаша сатийнен сабарен ю наб.

Нек деш а Іамашка а лела дукха оалхазараш, шоай корта ткъама кІал лочкъабалехьа, берда йистера дІа а даьле хи юкъехьа дІачудолх. Ишта тешамегІа я: хий — шуткъах е цигалах лорадалара дика аьттув ба.

Бегемоташа хи чу ю наб, цхьабакъда, са ца диканйтар духьа, дукха кІоарга йоаца моттиг хорж цар. ДегІ хІаьдача колдала улладу цар, хІаьта мерІургаши бІаргаши арахьа хул.

ДукхагІа долча хьайбаша бийсанна ю наб. Цхьабакъда, малх хьалбоадача хання тхьовса долалураш а да. Бус-Іехаргаша, бовнаша, сычь, козодой, крыланаш яхача оалхазараша баьдеча хьагІарашка, хардаьннача ченашка, лийлхача лоамашта юкъе доах денош.

Оалхазарашка хьажа зоопарке баьхкача наха цІаккха а бІаргагургдац ахмаймадаш—лемураш. БІаргчача дийнахьа наб ю цар, хІаьта хІа аьнна баьдъерлашехьа а, даьхкие хьаотт, цхьабакъда, зоопарк цу хана дІакъайне хул. Кортамукъа долча хана а бийса тІаьча мара арадоалац уж шоай бІенашкара.

ГІанаш гой-теш хьайбашта? Гу аьнна, жоп дала мегаргдолаш да из хаттар? Каст-каста зеденнад тхона леопардо е пумо Іимадаш еш, берзалошей гиенашей цергаш къежаеш, маймадаша сахьувзадеш.

ХІинз, бІаьста йолча хана, гаьчарча дІайхача мехкашкара вайцига юхаух дукха оалхазараш. ХІаьта зІыйнаша, чапаша, бурдолгаша, бога-пхьидаша, шолкъаша, сусликаша, теххаргаша мича даьккхад Іа? Уж тхьайса даьлад. ХІаралар шиз-шай тайпара. Чаьо къорга чу даьккхад Іа, бурдолгаша — кІоарггача хьагІарашка. Цу тІа а уж цар чу дІачуаха долалу гурахьа депа массехк эзар вІашагІа а кхийте, хІаьта цу чу хьаягІача кхертІой йистоех, гаьний оалаех мІараш а тайсе, бІаьсти яллалца Іоуххаш хул кортош лохехьа а долаш.

Пхьидаша Іамашка—хи кІал доах Іа. Теккхаргаш, шолкъаш, бога-пхьидаш, шед ма еллинге а, кІоаргача къоргашка, лаьтта йиттІача гІолла, къаьхарча гаьний овлашта кІал чу а иха, сагота йоацаш цу чу Іа бІаьсти яларга хьежаш.

Средни Азе яьссаленашка яхаш йола арен бога-пхьидаш, маьлха йІайхачь зІанарача тІаьнна баьцовгІаш йоага а вь, из хІама йоацача яьннача хана, кІоаргга къоргашка чуйолл. Еррига а дІалаьрхІача шера 7—8 бутт ха йоаккх цар тхьайса ядаш.

ИІайхача хана тропически мехкашка цхьадола чкъьарий а тхьовс. Уж шоашта кІоаргга къоргаш а яьхе, цу чу хьарча а хьаьрче дадаш хул догІа делхарга хьежаш.

(1964 шера апреле арадаьннача № 15 йолча «Огонек» яхача журнала тІара).

ДИКА ДОАЛ ДУ БИБЛИОТЕКАНА

Дика библиотека я Урус-Мартана производственни управленерча «Горец» яхача совхозе. БархІ эзар том художественни, политически, технически литература да цига.

Совхоза болхлоех, юртбоахама специалистех вий бІаь совгІа саг ва цигара деша книжкаш кхухьаш. Царна юкъе ба совхозе хьалха латтараш — шекара свекла кхееча звеной звеньевойш Бузуркиева Іайна, Чурчаева Ася, трактористаш Ахмедов Аюб, Эдильсултанов Іумар, доахан лeладу Агуев Имран, иштта дукхa кхыбараш. Художественни, технически литература дешарал совгІа библиотеке керда газеташ, журналаш дещ цар. Иттанел совгІа тайп-тайпара журналаш, дукхa газеташ нийду совхоза библиотеко. Цу даькъе дукха да юртбоахама журналаш.

Совхоза болхлой комитето (председатель нов. Атамазов) шоай средствaех шерра-шера бІаьш книжкаш нийду.

Дикача бе я совхоза библиотека. Цук заведующе Жабраилова Асяс къахьегамхошта гІулакх дика дарал совгІа хоза кийчъяьй библиотека чура гойтара агитаци а. КПСС ЦК декабрьски февральски Пленумаита хетаяь стендаш, атеиста уголок я вІашагІъелла. Цул совгІа чІоагІа йоакхо ю Асяс фермашка, кхашка балхаш деча къахьегамхошка книжкаш дІакхачийтара. Из болх дика дІабахьара библиотечни актив вІашагІтехай. Цо ший хан-ханнахьа дІакхолчийт дІа - юха кхувла библиотечкаш. Дукха а езаш сий ду Асяй къахьегамхоша — шоай библиотека заведующена чІоагІа раьза ба уж.

Сурта тІа: библиотеке веначa сага книжка луш йоала Жабраилова Ася.

С. ЧУХАРЕНКО
сурт а текст а.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ІАЛАЬМАТЕ БОККХАЧА ЛОАРХІАМЕРА ГІУЛАКХ

Н. С. ХРУЩЕВ ОАР-е ХИЛАРАХ ДОАЗОЛ ДЕХЬАРЧА КЕПА ЙОАЗОНО

ПРАГА. Іалаьмате боккхача лоархІамера гІулакх да, йоах чехословацки кепа йоазоно Н. С. Хрущев ВІашагІкхийттача Іарбий Республике вахар. «Руде право», «Праце», «Свободное слово», кхыча центральни газеташа хоамаш ду Советски правительства керте латтар египетски лаьтта дог гІоздаьнна тІаьцарах.

Н. С. Хрущевца, белгалдоах «Праце», Африка паччахьалкхен деятелаштен халкъаштен гу африкански континент мукъаяккхера хьалха латта къовсамхо, империализманей, колониализманей, неоколониализманей духьаларча къовсаме тІехьашка варгвоаца къовсамхо. Советски правительства керте латтар бІайхача безамца тІаьцарца африкански халкъаша советски машарера политика хьаллоац.

СОФИЯ. Болгарски газеташа гургйолча моттигашка кепа етт Н. С. Хрущев ОАР-е хиларах йолча отчеташта. Асуански плотина хьальяр, язду «Земеделско знаме», социалистически общественни стройя чІоагІдеш долча доттагІлеи, цІенча дег тІара вІаши новкъостал дара, кІоарггача гуманноста символ хиннай.

БЕЙРУТ. Ливански кепа йоазоно хІара денна язду ОАР-е Советски правительствана керте латтар хиларах, президентаца Насерцеи египетски халкъацеи вІашагІкхетарах йолча отчетех. Общественноста теркам чІоагІа тІабахар ОАР-а къаман собранен антибиотикий заводеи Н. С. Хрущева даьча къамаьлашта. Цхьайолча газеташа цу къамаьлий ерригача текста кепа техай, вокхар изложени яьй.

ТРИПОЛИ. Ливийцаша къьастта дог айдаларца дуво Советски правительства керте латтар доттагІлеи тІехьа хьовшалгІа хилара лоархІамих.

«Джорнале ди Триполи», «Тараблюс эль-Гарб», иштта кхыча газеташа кепа техай Н. С. Хрущевеи Гамаль Абдель Насерей къамаьлашта. Советски правительствана керте латтачо «Советски Союз кхетадеш а хьаллоацаш а я Гаргарча Малхбоалера — Алевера. Ливе, Кипра тІа, кхыча мехкий тІема базаш дІанхар халкъашна дІадехараш» яха дешаш къаьстта белгал а доахаш.

(ТАСС).

СУРТА ТІА: Асуане гІишлош хьалъеш латтача цхьан участке.

А. Будана сурт.
ТАСС фотохроника.

ЭНЕРГЕТИКА ГИГАНТ

(Чиестедоалар. Доладур 1-ча оагІо тІа).

Нил соцадара хьалхарча декъашка хий Іодолача хІара денна ІєчухкоcсАР 20 эзарнел совгІа кубометр кхертІойи 35 эзар кубометр гаргга гІуми. Май болалуш дизза чакхдьнадар канали проходкен, туннелашта бетонированни елген. ЛоархІамболлаш дукха балхаш даьдар гидроузла кхыча объекташка а.

Укх шера августа-сентябра беттаІкa Асуана гидротехнически сооруженеша эгтара хьалха чакхдоалийтаргда Іаьржа доагІа хий. Цу хана плотина 45 метр лакха хургья. Цо торо хулийтаргья 1965 шера керда кирадераллеча лаьтташка дуларгдоа йиъ чиллиард кубометр хий кхы тІа а соцаде.

Нил соцаделга — хьалхара, бакъда, геттара бехктоккамера ха и лакхара Асуански плотина хьальеча—ДІахо из хьальяра план лаьрхІа я 1967 шера хьалхара кхоъ гидроагрегат болх бе йолайолийтаргйолаш. 1968 шера — цуи проектни боаранга 111 метрага кхоачаш плотина хьальелга дизза чакхдакккха, хІаьта 1970 шера гидростанци йизача мошностах — 2 миллиони 100 эзари киловаттах болх бе йолаяйта.

Лаккхарча плотине хьаю, 150 кубически километр хий — из Асуана хьалхашка Нило шера дахьача дерригача хил шозза гаргга дукхагІа — гулдергдоа Іалаьмате йоккха хий Іоалу моттиг. Нила хиц режим нийсъяро торо хулийтаргья ши миллион феддан кердача лаьттaшка хий дилла. Из дарца ОАР-е хий дехка лаьтташ 30 процент дукхагІа хургда. Нильски хих иштта пайда эца лаьрхІад Судане пхи миллион феддана хий дуллаш. Цул совгІа ВІашагІкхийттача Іарбий Республике массаза а хий дехкаргдолаш къасталергда кхы а 700 эзар феддан лаьтта, цо торо хулийтаргья цу майдаш тІара шера цкъа чуэцача метта кхозза ялат чуэца.

Асуански плотина цІаккха а хургдоацаш мехка тІера доаккхаргда лоархІам баь варгвоацаш нах боабеши зенаш деша каст-каста Іаьржа хий ухилга. Гидроузел хьальяро паччахьалкхен къамае дохон хІара шера 235 миллион египетски фунт дукхагІа а ергья шийх дІадахар ши шу далалехьа юхаметта а оттадергда.

Асуанера лакхара плотина Нила лакха латтаргья советски-Іарбий доттагІал дийна хьахьоккхар, ОАР-а халкъа советски халкъо цІенача дег тІара новкъостал дара символ хинна.

(АПН).

КОЛЛЕКТИВ ДОГ ТИЙША Я

ДІадахача шера дика къахьийтар Наьсарен «Электроинструмент» яхача завода коллективо. Толамца кхоачашйяр шера план, арахийцар иттаж эзараш С-455 яха сверлилкаш. Укх шера завода шоллагІча аргІага болх дІа а болабайта арахеца продукци дикка лакхъяьй. Соакха арахецаш хинна машинаш пхьа тайпа мара яцар, хІаьта укх шера арахец йиъ тайпара машинаш: С-455, С-437, С-463, иштта кхыраш. Керда машинаш завода коллективо ший кизаца хьеш я. С-722 яха электрорубанкаш вай мехка эггара хьалха хьае йолаьй тха заводе. Инструментальни цеха коллективо духхьашха арахийцар из продукци апрель бетта пхьоалагІча майна сийленца накъа йогІаш. Заводо керд-керда продукци дукхагІа ара ме хец кадраш дукхагІа хала еза, уж дехкараш дизза кхоачашдара дика къахьега деза болхлоша, инженерно - технически болхлоша. Царех керттерчарех да балха говзал лакхъяр, завода шоллагІча аргІан оборудовани караерзаяр, керда технологи балха юкъе а хьош цхьаццайолча производственни процессашта автоматизаци механизаци яр. Цу даькъе дика къахьегаш ба завода дика опыт йола инженераш, цхьабола болхлой Ростовски «Электроинструмент» яхача заводе дешаш ба шоай балха говзал Іомаяра. Цул совгІа тха заводе хьайийлача училище кийчбеш ба кхы а болхлой. Цар шоай практика заводе дІахьоргья.

Укх шера заводе болх бергба газаца, цо торо хулийтаргья паччахьалкхенна дукха ахча кходе, иштта кходергда боккха мах бола нихром, мазут, кхыбола продукци.

Керда мошносташ караерзаяра де дезаш дукха балхаш да укх шера. Уж хІанзлехьа дІадоладаьл. Масала, хІанз балха юкъейихьай вахшпиндельни токарни автоматаш, дика аттача баьккхаб шестернеш, «модуль» яхача типах йола станокаш, токарни станокаш, автоматаши полуавтоматаши арахецара болх а.

ДукхагІа продукци арахецара укх шера шерра социалистически яхь яьржай цехий коллективацта юкъе. Царна юкъе хьалхара моттиг яьккхарех цаІ я инструментальни цеха коллектива. Апрель бетта план 105 процент кхоачашъяьй. Иштта дика къахьийтар сборочни заготовительни участкай коллективаша.

Смена нормаш 120—130 процент кхоачаш а еш хьинаре къахьегарца белгалбаьнна ба литейщик М. Гизатулин, прессовщица Мизнева, токарь Б. Шахыжев, фрезеровщик Р. Костоев, иштта кхыбараш а.

Российски Федераце 30 миллиард фонде дика дакъа лоацаш ба завода рационализатораш инженер Евлоев Суламбек, токарь Костоев Іамархан, слесарь Аушев Махьмад, иштта кхыбараш.

Заводе болх беча наха чуІе цІеноа хилийтара чІоагІа къахьегаш я коллектив. Укх шера хьалдаь даьннад 48 квартира йола пхьа цІа. Болхлой бераштa лаьрхІа хьалъергйолаш я 140 моттиг йола берий беш. Дукха къахьег завода болхлоша гаьнаш йогІаш, болхлой поселке наькъаш дехкаш. Хьаергйолаш я спортплощадка, луача бассейн. Завода лаьрхІа хьаде мел деза балхаш укх шера йистедаха лерхІ тха коллективо.

Укх шера план толамца кховчашъяра ерригача цехий, участкай коллективаша дикка лакхъе еза къахьегама овсарле, завода материально-технически Іалашо яр эргадаккха деза, боккха низ бола керда мошносташ балха юкъеяхьа еза. Мошносташ хьалъеча генподрядчика СМУ-11 чІоагІа тІехьатетт уж балхаш.

Завода партийни профсоюзни организацеш деккарийла я политико-кхетама балхен культурно-массови балхен боарам лакх а беш болхлошта юкъе шерра социалистически яхь йоаржае. ДикагІа йола балха опыт дІа-юха лулга вІаштІехьдаккха деза. Завода къона коллектив дог тийша я кхоачамбоацараш балха юкъера дІа а даьха укх шера валоеи продукци арахецара план 28-ча декабре кхоачашъергхиларах.

А. ШАКРИЕВ,
Наьсарен «Электроинструмент» яхача завода производственно - диспетчерски отдела начальник.

А. МАРЗАГАНОВ,
завода керттера механик.

Б. ГАГИЕВ,
планово-экономически отдела начальник.

НАХА ДУКХА БЕЗА УЖ

Нагахьа саг нийсаургвац Советски районе уж ши киномеханик ца вовзаш. Района эгтара гаьнагІарча юрта—Итум-Кхала болх беш ва Исаев Мами, хІаьта Дудаев Рамзан Асланбек Шерипова цІерахча юрта ва. Уж наха дукха безара бахьяя да цар шоай болх дика бар, хан-ханнахьа кино хьоккхар.

Дукха новкъарленаш нийслуцарна балха тІа. ЧІоагГІа хала някъ ба Итум Кхала бодар. Цхьайолча моттигашка тІехйоалалургйий-хьогІ машин аьнна, хегаш соя унзара ба никъ. Цхьабакъда, мелла ха во оттарах, новкъарленаш нийсъиларах киномеханик Исаев Мами ший ханнахьа кино хьокха юрта кхоач. Нагахьа санна зрителашка тахан кино хургда, аьнна ховм бь бале шинна а юрташкарча къахьегамхошта хоуш из шай ханнахьа хьоккхаргдолга.

Кино хьокхача хана сатийна хул зале, тІехьабисараш журнал йистедаллалца чубитац. Кино хургда, аьнна, язъеш йола афишаш а шоаш язъю киномеханикаша. Цу гІулаххо торо хулийт клубана гаьна бахаш болча наха а мелагІа кино хургда дІахайта. ДоагтІаш ду юртахоша цу ши киномеханика сий.

И. БЕРЛИЗЕВ,
Нохч-ГІалгІай культура министерства вокхагІа вола инспектор.

КЪАРАКЪАХ ДАЬННА «БЕРКАТ»

ИттлагІча мая бийсанна ши сахьат доалача хана ГЖ-61-63 номер йолча таксе шофера нов. А. Ашаева пассажираш а боалабеш городе хьачувоагІаш Октябрьски района 56 участке наькъо гола тохача авари йир. Авари яр керттера бахьан дар шофер къаракъ мелла хилар. Ше мелла хиларца геттара сихъяь хиннай цо такси. Ткъаь пхийтта метр гаргга, наькъ тІера в'аьяна, кІал-тІа лелхаш чуихай машин. Цу чу ваьгІа кхо пассажир лозаваьв, хІаьта ше а больнице вихьав из.

Нов. Ашаев къаракъ мелла хиларах лозабаьб уж нах, хІаьта паччахьалкхен машин пайдаца йоацаш йоха а яьй. Из да къаракъах даьнна «беркат». ХІара шоферо дика кхетаде деза балха тІа болча хана корта бохабу малараш мела йиш ца хилар, цар наха а паччахьалкхенна а дукха зе деш хилар.

Ала дезаш да цу наькъ тІа гола тоха из моттиг шофераштa чІоагІа кхераме хилар. Хьалха дІаяхача хана а дукхаза-авареш хиннай цига, машинаши мотоциклаши йоха а еш, нах а лозабеш. Цу моттиге никъ гола тохаш хилара белгалдеш знак тоха еза цига автоинспекце. Цул совгІа гола толхачара никъ шербе безаш ба, из шербара торонаш йолаш я. Уж гІулаккхаш дойя цига авареш кургьяц, нах а лозабергбац.

И. ЛЮЛЯКИН,
милице старшина.

Унзара статистика

КАРАЧИ, 15 май. (ТАСС). Пакистана столице — городе Карачи хІара пхи сахьат массаза доал наьхках доалла бер ла. ХІара пхиппанех кхоккха далара бахьан — цІаккха а кер биззал даа хІама ца хилар.

Статистико тешал ду, бераш шерра-шера дукхагІа доаш хилара. Керда Іодаьча эзар берах кхоаткъе итт гаргга ла. Бер деча хана эзар кхвлсагах кхоъ ла. Кер биззал даа хІама да хилар бахьан долаш цІий кІезига хилар — Пакистанерча берах болча кхалнаха юкъе эггара дукхагІа даьржа лазар да. Царех 60 процент из лазар доаллаш я, хІара шерра-шера бІаьш ла.

КАРАКАС, 15 май. (ТАСС). Официальни хоамаша яхачох, венисуэльцех 818 саг моцалла веннав 1963 шера. УнахцІено лораярен социальни Іалашоян министерства кепа теха арадаьха уж хоамаш шоаш доашхаш, газеташа язду, моцалла нах бовра бахьанаш—тІа-тІа хІамашта маьхаш тІадетталуши хьабе болх боаца нах дукхагІа хулаши хилар.

НЬЮ-ЙОРК, 15 май. (ТАСС). Нагахьа санна расови сепрегаци дІайоаккхилга дІадахача 10 шера лийнача тайпара леларгхуле, бахача наха боккъонца интеграци хургъя 1000 шу даьлча, язду «Нью-Йорк уорлд телеграм энд сан» яхача газето.

Белтгала аьлча, просвещене даькъера статистически данниеш ше йоашхаш газето «тІанкарвоаккхаш» лоархІ уж. Масала, Къулбехьарча 11 штате хІара эзар негратянски школьникашта юкъе кІайбарийя негрийи бераша цхьана дешача школе «цаІ вале тамаш я».

20 ШЕРА ПРОГРЕССА НОВКЪА ГІОЛЛА

ВАРШАВА, 15 май. (ТАСС). Польски Іилмай Академе сессе ше къамаьл деш ПОРП ЦК Политбюро члена, ПНР Министрий Советерча планови комиссе председателя Стефан Енлриховске дийцар укх тІехьарча 20 шера Халкъа Польша экономика дегІа миштa ихай. 1951—63 шш. ерригa промышленна производство 4,3-зза дегІаенача метте, машиностроени 11-зза лакхъеннай республике. ТІом хьале хьалхагІарча ханaпа нийсбича инженераш 9-зза хІанз хиннабац аьнна дукхагІа хиннаб, 1938 шера бахача нахах хІара 10 эзар сага кхоачаш хинна лораш 3,7 тІех вацар, хІаьта 1963 шера 10,6 хилар уж. ТІом хьовча ханна 31 вуз яр Польше, хІаьта хІанз уж я 73: 48 эзарнегара 209 эзарнега кхоачаш дукхагІа хиннаб студенташ.

МАКНАМАРА ДОКЛАД

ВАШИНГТОН, 15 май. (ТАСС). Ше Къулбехьен Вьетнаме вахарах лаьца президентага Джонсонага доклад йир США оборона министра Макнамара. Президент волча кийначул тІехьагІа Макнамара, корреспондентий хаттарашта жоп луш аьлар, Къулбехьен Вьетнамаца «барт вІаштІехьбаьннаб» дукха а сиха а цуи герзашцара низаш дукхагІа хилийтара хьакъехьа.

Кхыча мехкаша а Къулбехьен Вьетнамерча тІема юкъе дакъа лацар «лоаш» ше хилар хьаьлар Макнамара.

ЛадувгІа

РАДИО: 6.30 — юрта боахама болхлошта передача (нохчий меттала), 6.45 — концерт; 7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор; 7.20 — хоамаши передачай программех; 8.15 — «Серлало» газета оагІонаш тІара; 8.25 — азербайджански музыка концерт; 8.45 —«Къона тІехье» яха передача (нохчий меттала); 16.00—радион телевизионни передачай программа; 16.05 — литературни передача. «Салимата шийхал» яха дувцар (гІалгІай меттала); 16.25 — керда хоамаш (гІалгІай меттала); 16.40 — Розовая Тамарийи Семенниковай Светланеи концерт; 17.00 —«Школе дІахьу атеистически кхетам» яха беседа (эрсий меттала). 17.15 — «Тамашийна продукт парафин» яха промышленноста болхлошта передача (эрсий меттала); 17.30 — керда хоамаш (эрсий меттала); 17.45 — «Къонах» яха передача (нохчий меттала); 18.20 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.30 — спортивни передача); 18.45 — «Моттигерча авторий музыка» яха концерт; 19.00 — «Хьалбоалаш латтача малха духьала» яха радиопостановка (эрсий меттала).

УКВ. 9.00 — «Лев» яха радиоспектакль; 10.15 — Моцарта оркестран чІондарган лаьрхІа концерт; 10.45 — бераштa йола передача «Фаьлгий гІайре»; 11.40 — «Украински хІанзара иллеши халхара ашараши» яха концерт; 19.00 — эстрадни концерт; 20.05—«Алжирски поэтий стихаш» яха передача; 20.20 — нохч-гІалгІай ашараш; 21.05 — «Турпал» яха радиопостановка; 22.30 — Моцарта темах йола вариацеш.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ. 18.20 — передачай программа; 18.25 — телевизионни кердадараш (эрсий меттала); 18.40 — доазол арахьарча гІулакхий хьакъехьа комментатора къамаьл; 18.55 — «УнахцІеноли» яха телевизионни журнал; 19.35 — киножурнал; 19.45 — музыкальни календарь; 20.25 — бераштa дола мультфильм; 20.35 — Пушкина турпалхой экрана тІа; 21.15 — сийна ала; эстрадни представлени; 21.50 — передачай программа; 21.55 — «Дагалаьца даькъкха доана истори» яха художественни фильм.

Город Грозне, Ленина улицагІа, № 19 йолча цІагІа вахача гражданина Аманатиди Георгий Кирьяковича суде деннад, город Грозне, Краснознамении улицагІа, № 56-а йолча цІагІа яха гражданка Аманатиди Антонина Иосифовна ше йитарах дола дош.

Дош дувцаргда Грозерча Ленински района халкъа суде.

Город Грозне, ЦІеча фронтовикий улицагІа, № 10 йолча цІагІа, 19-ча квартире вахача гражданина Шапиро Яков Львовича суде деннад, город Грозне, ЦІеча фронтовикий улицагІа, № 10 йолча цІагІа, 19-ча квартире яха гражданка Шапиро Варвара Николаевна ше йитарах дола дош.

Дош дувцаргда Грозерча Ленински района халкъа суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный. ЦІеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора зам.—2-07-01; бехктоккама секретара—2-45-48; партийни вахарен, промышленни, юртбоахамен, письмой отделий—2-25-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект.

Типография из-ва «Грозенский рабочий». Проспект Революции.

СФ05117. Заказ № 2955.